

Heerschappijen van Vikingen in Frisia en Normandië in vergelijkend perspectief

Bachelorscriptie Geschiedenis

Auteur

Marc Stuivenberg

Studentnummer

5971853

Scriptiebegeleider

Prof. dr. Marco Mostert

Cursuscoördinator

Dr. David Onnekink

Jaar

2020/21

Datum ingeleverd

10 april 2021 (reparatieversie)

Universiteit Utrecht

— *Marc Stuivenberg* —

(Deze pagina is opzettelijk blanco gelaten)

INDEX

	Samenvatting	4
I	Inleiding	5
II	Roriks heerschappij in Frisia	11
III	Rollo's heerschappij in Normandië	20
IV	Overeenkomsten en verschillen tussen de heerschappijen	32
V	Conclusie	38
	Bibliografie	39

SAMENVATTING

Tijdens de Vikingperiode werden stukken land op de Britse eilanden en in West-Europa geregeerd door Vikingen. Hiervoor hadden de Vikingen afspraken gemaakt met lokale vorsten. In deze scriptie worden twee van deze heerschappijen met elkaar vergeleken: van Rorik in Frisia (gesloten in 850), en van Rollo in Normandië (gesloten rond 911). Via een vergelijking van de heerschappijen gaat dit onderzoek in op wat er voorafging aan de afspraken; wat de redenen waren van de Frankische vorsten om land te geven aan Noormannen; en waarom Rorik en Rollo de afspraken accepteerden. Dit onderzoek laat zien dat er brede overeenkomsten zijn tussen de twee situaties. Gaat men de diepte in, dan komen er meer verschillen tevoorschijn dan overeenkomsten: de keuzes en motiveringen voor afspraken werden beïnvloed door de situaties waarin de Noormannen en de vorsten zich bevonden. Deze vergelijking onderstreept de noodzaak van diepgaander onderzoek om zoveel mogelijk de daadwerkelijke vormgeving van de afspraken met Vikingen te kunnen begrijpen. Historici dienen rekening te houden met de contexten waarin deze afspraken werden gemaakt.

INLEIDING

In deze scriptie worden de heerschappijen van Rorik (c. 810 – c. 880) in Frisia Citerior (het kustgebied van de Lage Landen vanaf het Sincfal tot het Vlie, en landinwaarts tot Dorestad) en de Betuwe, en Rollo (c. 860 – c. 930) in Normandië met elkaar vergeleken. Beiden waren Vikingen die een bondgenootschap met Frankische vorsten accepteerden. Voor de situatie in Frisia focus ik op het verdrag gesloten in 850 tussen Rorik en keizer Lotharius I. Ik kies hiervoor omdat dit bondgenootschap stabiel was dan een eerder bondgenootschap uit 841. Voor de situatie in Normandië focus ik op 911, toen, via het vermeende Verdrag van Saint-Clair-sur-Epte, Rollo een bondgenootschap sloot met koning Karel de Kale.

Recentelijk noemde Nelleke IJssennagger onder ‘Viking-’ meer dan een specifiek volk: het ging bij de Vikingen ook om andere vormen van contact – bijvoorbeeld handel – en zelfs cohabitatie. De omgangsvormen tussen de Vikingen en de verschillende groepen die ze tegenkwamen, waren met tijd en plaats anders.¹ De Vikingperiode (c. 750 – c. 1050) kan worden gekenmerkt als dynamisch, met vele facetten. Sommige Noormannen ontplooiden zich niet tot vijanden van West-Europese mogendheden, maar tot partijen waarmee onderhandeld kon worden. Niet alleen via geweld, maar ook via kolonisatie en onderhandeling breidden Noormannen hun invloedssferen uit buiten Scandinavië. De situaties rond Rorik en Rollo zijn hier voorbeelden van.

Frisia bestond uit de kustgebieden van de Lage Landen tussen Schelde en Wezer.² Over deze gebieden zijn geschriften bekend, en er zijn bodemvondsten gedaan waaruit we kunnen opmaken dat in de negende eeuw verschillende Deense Vikingen als vazallen over beneficies aldaar hebben geheerst onder keizer Lotharius I. De materiële vondsten kunnen ingedeeld worden in drie categorieën: sporen van plundering tijdens Vikingaanvallen; restanten van bouwwerken die mogelijk door Vikingen zijn opgetrokken; en bodemvondsten die duiden op contact tussen Scandinavië en Frisia, maar die niet onomstotelijk te koppelen zijn aan Vikingactiviteit ter plaatse (zoals handelswaar en persoonlijke eigendommen).³ In 1969 en 1970 werd een serie studies gedaan of er een vergelijkbare situatie zoals de *Danelaw* aanwezig

---

¹ Nelleke L. IJssennagger, ‘Frisia op de horizon van de Vikingwereld’, in: Marlies Stoter en Diana Spiekhout ed., *Wij Vikingen. Friezen en Vikingen in het kustgebied van de Lage Landen* (Zwolle 2019) 76–93, aldaar 86.

² Zie de kaart in Gilles de Langen en Hans Mol, ‘Noormannen en de Kerk in de Friese landen’, in: Marlies Stoter en Diana Spiekhout ed., *Wij Vikingen. Friezen en Vikingen in het kustgebied van de Lage Landen* (Zwolle 2019) 22–41, aldaar 24 en 25. De Langen en Mol baseren deze definitie van Frisia op de *Lex Frisionum*, waarin het Sincfal/Westerschelde en de Wezer als de uiterste grenzen worden genoemd.

³ Deze categorisering is ontleend uit Diana Spiekhout en Jelle Schokker, ‘Vikingen in het bodemarchief van de Lage Landen’, in: Marlies Stoter en Diana Spiekhout ed., *Wij Vikingen. Friezen en Vikingen in het kustgebied van de Lage Landen* (Zwolle 2019) 114–133. Zie tevens dat artikel voor een bondig overzicht aan vondsten.

was in Frisia, maar ondanks toegenomen archeologisch bewijs is de vraag niet positief te beantwoorden.⁴

Momenteel is de bestaande literatuur over de situatie in Frisia beperkt in vergelijking met de literatuur over Normandië of de *Danelaw*. Recentelijk is er echter een aantal algemenere artikelen en monografieën geschreven.⁵ Rollo's Normandië werd al in de vorige eeuw in standaardwerken beschreven, en wordt nog steeds geregeld behandeld in monografieën en artikelenbundels. Over de situatie in Frisia zijn er vier jaarboeken bewaard gebleven: de *Annales Regni Francorum*⁶, de *Annales Bertiniani*⁷, de *Annales Fuldenses*⁸, en de *Annales Xantenses*⁹. Hieraan kunnen de *Gesta Hammaburgensis*¹⁰ door Adam van Bremen, de

---

⁴ Herman H. Regteren Altena et al., *De Vikingen in de Lage Landen, getoetst aan de Danelaw. Project middeleeuwse archeologie, cursus 1969-1970* (Amsterdam 1971) 150; Nelleke L. IJssennagger, 'A Viking find from the isle of Texel (Netherlands) and its implications', *Viking and Medieval Scandinavia* 11 (2015) 127–142, aldaar 138–142; IJssennagger, 'Frisia op de horizon van de Vikingwereld', 77.

⁵ Een greep: Simon Coupland, 'From poachers to gamekeepers: Scandinavian warlords and Carolingian kings', *Early Medieval Europe* 7 (2003) 85–114; Dirk P. Blok, 'De Vikingen in Friesland', *Naamkunde* 10 (1978) 25–47; Dirk P. Blok, 'De Wikingtijd: een periode in de relaties tussen Friesland en Scandinavië', in: *Philologia Frisica anno 1981. Lezingen en neipetearen fan it njoggende Frysk Filologekongres oktober 1981* (Leeuwarden 1982) 13–24; Luit van der Tuuk, *De Wikingtijd. Noormannen in Nederland en België* (Utrecht 2020); Marlies Stoter en Diana Spiekhouw ed., *Wij Vikingen. Friezen en Vikingen in het kustgebied van de Lage Landen* (Zwolle 2019).

⁶ De Latijnse *Annales Regni Francorum*, ook wel de *Rijksannalen* geheten, bestrijkt de periode 741 tot 829. Het oudst bekende manuscript is gevonden in de abdij van Lorsch, hoewel het geschreven is aan het koninklijke hof. De auteurs zijn onbekend, al zijn er door de tijd heen meerdere voorgesteld. Het werk bestaat uit drie delen, te herkennen aan wisselingen van taalgebruik: 741 tot 807; 795 tot 807; en 808 tot 829. 'Reichsannalen (English title: Frankish annals' in U. Nonn, *Lexikon des Mittelalters* 7 (Stuttgart [1977]-1999) 616-617, in *Brepolis Medieval Encyclopaedias – Lexikon des Mittelalters Online* (versie 14 april 2020) <http://apps.brepolis.net/lexiema/test/default2.aspx> (12 maart 2021).

⁷ De Latijnse *Annales Bertiniani* is een West-Frankische voortzetting van de *Annales Regni Francorum*. Het bestrijkt de periode 830 tot 882, is geschreven in de abdij van Sint-Bertinus in Sint-Omaars, en bestaat uit drie delen. Het eerste deel loopt tot 835, en is geschreven door een onbekende auteur. Deel twee omvat de periode 835 tot 861, en is geschreven door Prudentius van Troyes, die in 847 tot bisschop van Troyes werd benoemd. Het derde deel behandelt de periode 861 tot 882, en is geschreven door Hincmar van Reims, aartsbisschop van Reims. Reinhold Rau ed., *Quellen zur Karolingischen Reichsgeschichte* 2 (Berlijn 1956) 1 en 2.

⁸ De Latijnse *Annales Fuldenses* is een Oost-Frankische voortzetting van de *Annales Regni Francorum*. Het bestrijkt de periode 714 tot 887, en bestaat uit drie delen. Deel één (838-863) is vervaardigd in de buurt van Mainz, en het tweede deel (864-882) waarschijnlijk aan het Oost-Frankische hof. Michael McCormick, 'Annales Fuldenses', in: Alexander P. Kazdan ed., *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Oxford 1991) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195046526.001.0001/acref-9780195046526-0292?rskey=RVRrTl&result=1> (12 maart 2021).

⁹ De Latijnse *Annales [qui dicuntur] Xantenses* is een Oost-Frankische voortzetting van de *Annales Regni Francorum*. Het bestrijkt de periode 790 tot 874. Waarschijnlijk is het geschreven in de provincie Keulen. De precieze plaats van oorsprong is niet bekend; G. Pertz noemde het de *Annales Xantenses* omdat de auteur als ooggetuige de vernieling van de abdij van Xanten beschrijft. Het eerste deel is mogelijk geschreven door Gerward, een bibliothecaris die verbonden was aan de abdijen van Lorsch en Gent (fl. 845-860). Beata Spieralska, 'Annales qui dicuntur Xantenses', in: Graeme Dunphy en Cristian Bratu ed., *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* (2016) http://dx.doi.org/10.1163/2213-2139_emc_SIM_00152 (12 maart 2021).

¹⁰ De Latijnse *Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum* is een vierdelige geschiedenis van de bisschoppen van het bisdom Hamburg en Bremen. Het bestrijkt de periode 848 tot 1072. Het is tussen ca. 1069 en 1075 geschreven door de *scholasticus* Adam van Bremen, in Bremen. Oorspronkelijk was het bedoeld als verslaglegging van de vermeende successen van de bisschoppen in het bekeren van heidenen in Scandinavië, maar het bevat tevens informatie over het begin van de negende eeuw in en rond Denemarken. Peter Sawyer, 'Adam of Bremen', in: Robert E. Bjork ed., *The Oxford Dictionary of the Middle Ages* (Oxford 2010)

*Chronicon Moissiacense*¹¹, de *Vita Hludowici Imperatoris*¹², de *Vita Anskarii*¹³, en een transactie van bezit in de *Codex Laureshamensis*¹⁴ worden toegevoegd.¹⁵ Voor het behandelen van de situatie in Normandië zijn er de *Historia Normannorum*¹⁶ door Dudo van Saint-Quentin, en de *Annales*¹⁷ en de *Historia Remensis Ecclesiae*¹⁸ door Flodoard van Reims.

Als een puzzel valt te reconstrueren welke afspraken er werden gemaakt. Dit werk is al door andere onderzoekers gedaan, en de bevindingen zijn gepubliceerd in de wetenschappelijke literatuur. Via een vergelijking van de heerschappijen wil dit onderzoek ingaan op wat er voorafging aan de afspraken. Wat waren de redenen van de Frankische vorsten om land te geven aan Noormannen? En waarom accepteerden Rorik en Rollo de afspraken? We weten redelijk

---

<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624-e-0065> (14 maart 2021).

¹¹ De Latijnse *Chronicon Moissiacense* is een annalistische kroniek die met Adam begint, en eindigt in 828. Het originele werk is waarschijnlijk in de periode net na 818 tot 828 geschreven door een onbekende auteur in Narbonne. Keith Bate en Rech Régis, 'Chronicon Moissiacense', in: Graeme Dunphy en Cristian Bratu ed., *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* (versie 2016) http://dx.doi.org/10.1163/2213-2139_emc_SIM_00604 (14 maart 2021).

¹² De Latijnse *Vita Hludowici Imperatoris* is een biografie over keizer Lodewijk de Vrome. Het is net na de dood van de keizer (rond 840) geschreven door een anonieme auteur die, vanwege zijn kennis over astronomie, wordt aangeduid als 'de Astronoom' (*Astronomus*). Walther Berschin, 'biography, Latin', in: *The Oxford Dictionary of the Middle Ages* (Oxford 2010) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624-e-0892> (14 maart 2021).

¹³ De Latijnse *Vita Anskarii* is een hagiografie over het leven van Ansgarius (801 – 865), aartsbisschop van Hamburg-Bremen, en zijn bekeringsmissies in Scandinavië. Het werk is ergens tussen 869 en 876 geschreven door aartsbisschop Rimbert, die Ansgarius opvolgde. James T. Palmer, 'Rimbert's *Vita Anskarii* and Scandinavian Mission in the Ninth Century', *The Journal of Ecclesiastical History* 55 (2004) 2, 235-256, aldaar 236.

¹⁴ De Latijnse *Codex Laureshamensis* is een handschrift waarin het grondbezit van de abt van Lorsch staat gedocumenteerd van de achtste tot eind twaalfde eeuw, en is aldaar geschreven. Als polyptiek diende het ter categorisering en bewaring van de bezittingen van het klooster. Er kon ook op dit handschrift worden teruggevallen, mochten de originele oorkonden van de bezittingen verloren gaan. 'Der Codex Laureshamensis', in: *Archivum Laureshamense Digital* (2015) http://archivum-laureshamense-digital.de/de/codex_laureshamensis/codex.html (12 maart 2021).

¹⁵ Voor een lijst aan Nederlands vertaalde fragmenten van geschriften waarin Noormannen in de Lage Landen worden genoemd, zie Luit van der Tuuk, 'Gjallar' (versie 30 maart 2020) <https://www.gjallar.nl/bronnen.html> (13 februari 2021).

¹⁶ De Latijnse *Historia Normannorum* is een geschiedenis van Normandische 'hertogen', van Rollo tot Richard I van Normandië. Het werd rond het jaar 1000 op aanvraag van Richard I geschreven door Dudo van Sint-Quentin, wie kapelaan aan het Normandische hof was. Amanda J. Hingst, 'Dudo (Dudon) of St-Quentin', in: Robert E. Bjork, *The Oxford Dictionary of the Middle Ages* (Oxford 2010) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624-e-1843> (14 maart 2021).

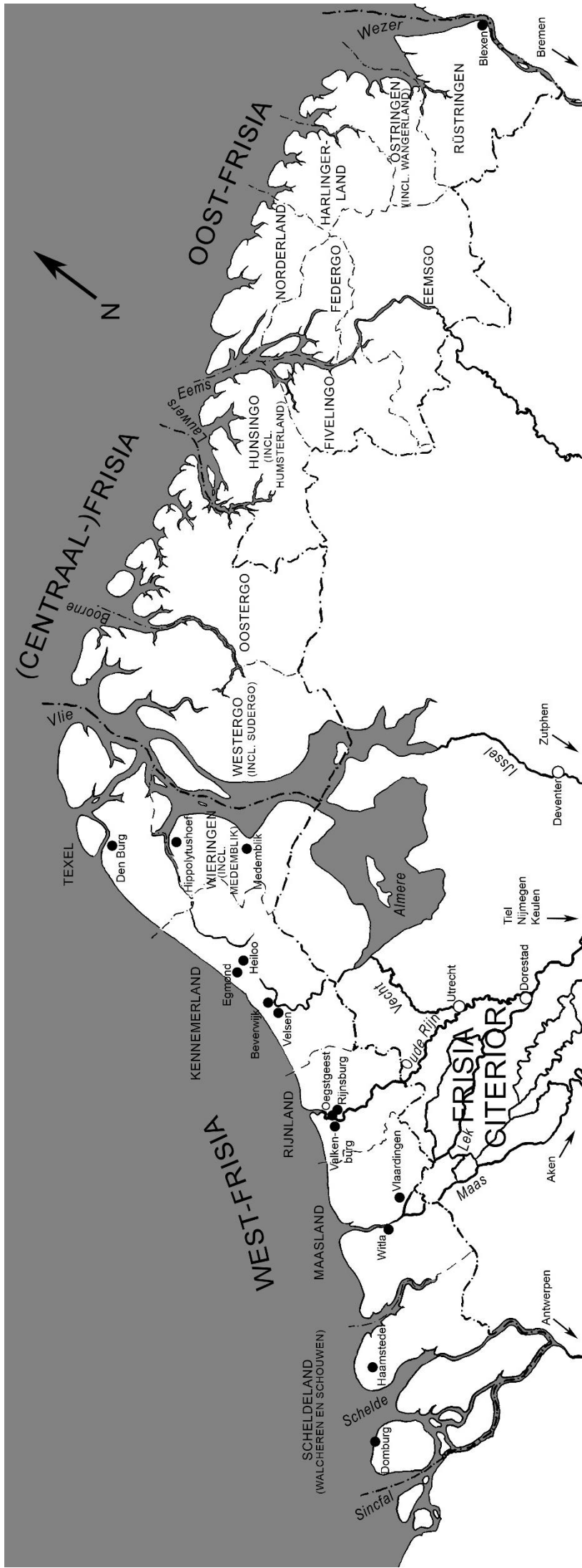
¹⁷ De Latijnse *Annales* bestrijkt de periode 919 tot 966. Het is vanaf 922 geschreven door Flodoard van Reims (894-966). De combinatie met de *Historia Remensis Ecclesiae*, die eveneens door Flodoard is geschreven, maakt deze priester van Reims tot één van de belangrijkste bronnen voor de vroege geschiedenis van Normandië. Constance B. Bouchard, 'Flodoard of Rheims', in: Robert E. Bjork, *The Oxford Dictionary of the Middle Ages* (Oxford 2010) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624-e-2201> (15 maart 2021).

¹⁸ De Latijnse *Historia Remensis Ecclesiae* is een geschiedenis van Reims. Het werk focust op de kerk van Reims tijdens de Late Oudheid en de middeleeuwen, en is aan het begin van de tiende eeuw geschreven door Flodoard van Rheims (894-966). De combinatie met de *Annales*, die eveneens door Flodoard is geschreven, maakt deze priester van Reims tot één van de belangrijkste bronnen voor de vroege geschiedenis van Normandië. Constance B. Bouchard, 'Flodoard of Rheims', in: Robert E. Bjork, *The Oxford Dictionary of the Middle Ages* (Oxford 2010) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624-e-2201> (15 maart 2021).

wat over de aanleiding en aard van die bondgenootschappen. Maar nog niet eerder is er gekeken waarin die twee situaties overeenkomen, terwijl er op het eerste gezicht tal van overeenkomsten zijn. Dit onderzoek hoopt te helpen bij het vinden van antwoorden op deze vragen.

Figuur 2: Kaart van Frisia rond 800 bij eb met gouwen, rivieren en plaatsnamen. Gemaakt op basis van de kaart door S. de Bruijn, Gilles J. de Langen en J.A. Mol, Provincie Fryslân/Fryske Akademy, zoals weergegeven in Gilles J. de Langen en Hans Mol, 'Noormannen en de Kerk in de Friese landen', in: Marlies Stoter en Diana Spiekhout, *Wij Vikingen. Friezen en Vikingen in het kustgebied van de Lage Landen* (Zwolle 2019) 22-41, aldaar 24 en 25.

RORIKS HEERSCHAPPIJ IN FRISIA

Alle hier behandelde bronnen hebben gemeen dat Rorik pas in 850 voor het eerst voorkomt, met als mogelijke uitzondering de *Annales Xantenses*. Onder 850 worden gebeurtenissen aangehaald waar Rorik bij betrokken was,¹⁹ wanneer de Viking als getrouwe (*in fidem*²⁰) werd genomen van keizer Lotharius I, de heerser over het middenrijk tussen West- en Oost-Francië. Als *fidelis*²¹ werd Rorik vazal van de keizer. Per stap kijken we hoe dit tot stand kwam.

Vooraf

Annalen, biografieën en kronieken neigen naar een gebeurtenis-gebaseerde vastlegging per jaar. Dit kan verklaren waarom Rorik pas in 850 voor het eerst wordt genoemd, waarbij ook wordt benoemd wat hij in de jaren daarvoor deed. Hij zat blijkbaar vóór 850 op de achtergrond, buiten het blikveld van de annalenschrijvers. Toch kan uit hun teksten worden opgemaakt hoe verwickeld hij was in de gebeurtenissen van die tijd. Er zijn twee opeenvolgende series ontwikkelingen te noemen die de losse gebeurtenissen lijken te overkoepelen. Deze laten zien hoe Rorik in West-Frisia terecht kwam.

Ten eerste vond er vóór 850 al decennialang een machtsstrijd plaats in Denemarken tussen twee takken van de Deense koninklijke familie, die ook na dat jaar nog voortwoedde. De machtsstrijd begon in 810, toen Godfried, de koning van Denemarken, stierf of werd vermoord.²²

Hij werd opgevolgd door zijn neef Hemming I, die twee jaar later stierf.²³ Volgens de Frankische Rijksannalen ontstond daardoor een machtsstrijd, met Godfrieds neef Siegfried aan de ene kant; en drie andere neven – de broers Anulo, Reginfried, en Harald ‘Klak’

---

¹⁹ *Annales Fuldenses* [AF] 850: Friedrich Kurze ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1891) 39; *Annales Xantenses* [AX] 850: B. de Simson ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover en Leipzig 1909) 17; *Annales Bertiniani* [AB] 850: G. Waitz ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1883) 38.

²⁰ AF 850, MGH, SRG, 39. ‘[...] cum consilio senatus legatis mediantibus in fidem receptus est [...].’

²¹ ‘Fidelis’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-07121> (12 maart 2021).

²² *Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum Editio Tertia* [GH] 810: Bernard Schmeidler ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover en Leipzig 1917) 19; *Chronicon Moissiacense* [CM] 813: G.H. Pertz ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptores* [SS] I (Hannover 1826) 311; *Annales Regni Francorum* [ARF] 812: G.H. Pertz ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1895) 136.

²³ GH 810, MGH, SRG, 19.

Halfdanzoon, die via hun vader Halfdan ook neven van Hemming I waren – aan de andere kant.²⁴ De broers versloegen Siegfried, waarbij Anulo omkwam.²⁵

De broers regeerden daarna als co-koningen, totdat zij in 813 werden verdreven door een derde partij: de zoons van Godfried, onder wie Horik I.²⁶ Het jaar daarna kwam Reginfried om, waarschijnlijk in de strijd. Harald vluchtte, en wist steun te krijgen van de Karolingische keizer Lodewijk de Vrome.²⁷

Harald rivaliseerde met Godfrieds zonen, en werd vervolgens – van 821 tot 827 – als medekoning van Denemarken geaccepteerd.²⁸ Maar de spanningen bleven.²⁹ Uiteindelijk reisde Harald in 826 naar Mainz of Ingelheim voor hernieuwde steun van de keizer. Hierbij liet hij zich dopen, samen met zijn familie en gevolg, waarbij keizer Lodewijk als peter optrad. Harald kreeg de gouw (*pagus*³⁰) Rüstringen, een gebied in Oost-Frisia grenzend aan de Wezer, als geschenk (*datus*³¹ volgens *ARF*; *beneficium*³⁰ volgens *VA*). Mochten de zoons van Godfried hem weer uit Denemarken verdrijven, dan kon hij zich in het Oostfriese gebied ophouden.³²

Daarna bereikte het conflict een tweede hoogtepunt. Via gezanten van Lodewijk werd nog een vergeefse poging tot onderhandelen gedaan, en in 827 vertrok Harald naar Rüstringen. Hierna vermelden de bronnen lange tijd niets meer over hem.

Harald stond nooit alleen in zijn aanspraak op de Deense troon. Hij had een zoon, Godfried Haraldszoon, die eveneens in 826 gedoopt was (waarbij Lotharius, de latere keizer en

---

²⁴ *ARF* 812, *MGH, SRG*, 136.

²⁵ *Einhard's Jahrbücher [EJ]* 812: Otto Abel trans. en W. Wattenbach ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istoriae], Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum [SRG]* (Leipzig 1888) 123. De *Chronicon Moissiacense* heeft het jaar van de dood van Anulo foutief als 811 geregistreerd.

²⁶ *CM* 813, *MGH, SS I*, 311; *ARF* 814, *MGH, SRG*, 141. Hieraan wil ik toevoegen dat de zoons van Godfried mogelijk te jong waren om in 812 hun vader op te volgen. Hemming I zou dan, als neef van Godfried, twee jaar regent zijn geweest. Tegen de tijd dat Hemming stierf, zouden de zoons nog steeds niet oud genoeg zijn geweest. De machtsstrijd zou dan ontaard zijn uit de kwestie welke neef er dan de volgende regent zou worden. Waren Harald en Reginfried vervolgens in 813 niet van plan om de troon af te staan aan de inmiddels ouder geworden zoons van Godfried, dan kan dat verklaren waarom de regenten werden verdreven.

²⁷ *ARF* 814, *MGH, SRG*, 141; *Vita Hludowici Imperatoris [VH]* 814: Ernst Tremp ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum [SRG]* (Hannover 1995) 356.

²⁸ *ARF* 821, *MGH, SRG*, 157.

²⁹ *ARF* 823, *MGH, SRG*, 162 en 163.

³⁰ In de bestudeerde literatuur en in enkele bronnen wordt het woord *pagi* (enkelv. *pagus*) gebruikt. De Germaanse term daarvoor is ‘gouwen’. In dit onderzoek zal altijd het woord ‘gouw’ worden gebruikt, ook bij het gebruik van informatie uit literatuur die de term *pagus* gebruikt. ‘Pagus’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-12519> (1 april 2021).

³¹ ‘Datio’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-05053> (15 maart 2021); ‘Beneficium’ in *ibidem*, <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-01694> (15 maart 2021).

³² *ARF* 826, *MGH, SRG*, 169 en 170; *GH* 826, *MGH, SRG*, 21 en 22; *AX* 826, *MGH, SRG*, 6 en 7; *Vita Anskarii [VA]* 826: G. Waitz ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum [SRG]* (Hannover 1884) 26; Coupland, ‘From poachers to gamekeepers’, 89 en 90.

zoon van Lodewijk de Vrome, als zijn peter optrad). En zijn broers, Reginfried en Anulo, hadden ook nakomelingen: Rorik en Harald de Jongere, die dus neven waren van Harald. We weten dat Rorik en Harald Junior broers waren; wie hun vader was, Reginfried of Anulo, wordt niet genoemd. Ook zij poogden de Deense troon over te nemen, en speelden een rol in de tweede overkoepelende ontwikkeling.

De tweede ontwikkeling betreft de rebellies tussen Karolingers. In de periode tussen 826 en 850 vonden binnen het Karolingische Rijk vier rebellies plaats, in 830, 832, 838 en 840.³³ Met het wegvallen van het centraal gezag viel een toename aan Vikingaanvallen samen. Van 834 tot 837 werd Dorestad jaarlijks getroffen, samen met andere plaatsen in Frisia.³⁴ De annalen vermelden niet altijd waar de Noormannen vandaan kwamen. Mogelijk was het piraterij, zonder dat de Noormannen gelieerd waren aan een partij in de Deense of Karolingische conflicten. Een andere mogelijkheid is dat Horik I achter de overvallen zat. In meerdere annalen wordt melding gemaakt van correspondentie tussen de Deense koning en de Karolingers, waaruit opgemaakt kan worden dat Horik afwist van aanvallen door ‘piraten’ op christenen.³⁵ Daarbij blijft onzeker of hierbij wordt verwezen naar deze of andere Vikingaanvallen, elders.

Wat we wel weten, is dat Rorik en Harald de Jongere in die jaren van burgeroorlog in Frisia en in andere kuststreken aanvallen hebben gepleegd tegen Lodewijk de Vrome. Zij zijn dus ook mogelijke aanstichters van elk van de aanvallen tussen 834 en 837. Hoewel niet precies zeker is welke aanvallen door Rorik en Harald de Jongere zelf zijn gepleegd, is wel met zekerheid bekend dat ze in 841 Walcheren, Dorestad, en omliggende gebieden als *beneficium* (*in beneficium*³⁶) kregen van Lotharius, als dank voor hun dienst.³⁷

Zoals gezegd in de inleiding, is het niet deze gift die hier centraal staat, want deze bleek niet duurzaam. Rond 844 stierf Harald de Jongere. Daarna werd Rorik door Lotharius gevangengenomen. De bronnen zijn onduidelijk over de reden. De *Annales Xantenses* vermelden dat Rorik ‘bij Lotharius in ongenade was gevallen’, maar wijdt niet uit over de reden. Volgens de *Annales Fuldenses* werd Rorik door de keizer beschuldigd van verraad, maar was

---

³³ De burgeroorlogen tussen Lodewijk de Vrome, Karel de Kale, Lotharius I en Lodewijk de Duitser waren complex in de oorzaak, onderneming en nasleep, en kunnen hier onmogelijk behandeld worden. Voor meer informatie over de oorzaken, zie Mayke B. de Jong, *The Penitential State. Authority and Atonement in the Age of Louis the Pious, 814-840* (Cambridge 2011).

³⁴ David Hill, *An Atlas of Anglo-Saxon England* (Oxford 1981) 37; AB 834-837, MGH, SRG, 9-13; AX 834-837, MGH, SRG, 9 en 10; AF 835-837, MGH, SRG, 27 en 28.

³⁵ AB 838, MGH, SRG, 16; AB 847, MGH, SRG, 35.

³⁶ ‘Beneficium’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-01694> (15 maart 2021).

³⁷ Coupland, ‘From poachers to gamekeepers’, 96; AB 841, MGH, SRG, 26; AX 850, MGH, SRG, 17.

deze aantijging vals, ‘zoals wordt beweerd’. In de *Annales Bertiniani* is de auteur overtuigd van Roriks verraad.³⁸

Rorik ontsnapte, en vluchtte naar Saksen, naar koning Lodewijk de Duitser van Oost-Francië, aan wie hij trouw beloofde. Daarna werd hij piraat. Frisia werd in 846, 847, 848 en 850 weer getroffen door Vikingaanvallen.³⁹ Volgens de *Annales Bertiniani* stuurden de Karolingische vorsten in 847 gezanten naar Horik van Denemarken ‘en geboden hem af te zien van aanvallen op christenen’. Later dat jaar staat echter beschreven dat ‘een andere groep Denen’ Dorestad en de Betuwe bezetten en plunderden.⁴⁰ Andere bronnen vermelden die aanval ook.⁴¹ Natuurlijk zijn de aanvallers niet zonder meer te identificeren, maar gezien de situatie rond Rorik is het niet uitgesloten dat hij de aanvoerder van die groep Denen was.

In ieder geval weten we zeker dat Rorik achter een deel van de aanvallen van 850 zat. Hij plunderde mogelijk meerdere plaatsen aan de kust en langs de Rijn en de Waal – er wordt in de *Annales Bertiniani* ook nog ‘een andere bende Noormannen’ genoemd – en bezette Dorestad in Frisia Citerior.⁴² Hierop besloot Lotharius om Rorik weer als vazal (zoals gezegd, *in fide*) aan te nemen.

Nu de voorgeschiedenis is besproken, wenden wij ons tot de in 850 aldaar gemaakte afspraken.

De afspraken

Van de afspraken die Rorik en Lotharius maakten, is geen oorkonde bekend. Wel is uit verscheidene verhalende bronnen een viertal bepalingen te ontleen.

Ten eerste kreeg de Noorman van de keizer de geschenken (*largitur*⁴³, daarmee *largitas*⁴⁴) in Frisia terug die hij aan het begin van de jaren ‘840 had ontvangen. Het is onduidelijk hoe groot het gebied zich in totaal uitstreckte; de verschillende annalenwerken zijn er vaag over. Volgens de *Annales Bertiniani* kreeg hij ‘Dorestad en andere graafschappen’.⁴⁵ Verder zijn er aan de annalen aanwijzingen te ontleen over de grootte. Uit een verslag in de *Annales Bertiniani* over

---

³⁸ AB 850, MGH, SRG, 38; AF 850, MGH, SRG, 39; AX 850, MGH, SRG, 17.

³⁹ De *Annales Bertiniani*, de *Annales Fuldenses* en de *Annales Xantenses* hebben allen de aanvallen geregistreerd staan onder deze jaren.

⁴⁰ AB 847, MGH, SRG, 35.

⁴¹ AF 847, MGH, SRG, 36; AX 847, MGH, SRG, 15.

⁴² AB 850, MGH, SRG, 38; AF 850, MGH, SRG, 39; AX 850, MGH, SRG, 17.

⁴³ AB 850, MGH, SRG, 38.

⁴⁴ ‘Largitas’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-10170> (15 maart 2021).

⁴⁵ AB 850, MGH, SRG, 38.

855 valt op te maken dat hij invloed had over ‘het grootste deel van Frisia’.⁴⁶ Ook doneerde keizer Lotharius II, opvolger van Lotharius I, in 860 het landgoed Gendt aan de abdij van Lorsch. Bij de donatie stond vermeld dat dit landgoed, gesitueerd in de Betuwe, voorheen deel had uitgemaakt van het beneficium van Rorik (*ex beneficio*⁴⁷ *Hrorici*).⁴⁸ Tevens bevat deze oorkonde een aanwijzing dat de Waal, de rivier waaraan Gendt lag, de zuidgrens was van zijn gebied. Het is niet bekend of Walcheren, het eiland dat in 841 aan Harald de Jongere werd gegeven, deel was van Roriks territorium na 850.⁴⁹ Verder is er bewijs dat de gouw Kennemerland deel uitmaakte van Roriks beneficia (*beneficia*⁵⁰), op te maken uit een vermelding in de *Annales Fuldenses* over een oorkonde van 882.⁵¹

Dorestad staat bekend als één van de grootste vroegmiddeleeuwse emporia.⁵² Waarom was Lotharius bereid om dat weg te geven? Ten eerste, archeologisch en numismatisch bewijs geven aan dat de handel in Dorestad al in verval was geraakt tegen deze tijd.⁵³ Oorzaken daarvan waren de vele aanvallen en de verzanding van de Rijn, wat resulteerde in het dalende prestige van de handelsplaats.⁵⁴ Ten tweede was het aanbrengen van verdedigingswerken in Dorestad zeer problematisch, gezien de nederzetting zich enkele kilometers langs de Rijn uitstrekte. Er zijn geen duidelijke sporen van dergelijke voorzorgsmaatregelen teruggevonden in de archeologie van de plaats. De Karolingers konden besloten hebben om de handel en financiële middelen naar elders te verplaatsen, waardoor Dorestad het minder waard werd om verdedigd te worden. Dit kan vervolgens bijgedragen hebben aan een onveilig gevoel bij de resterende handelaren.⁵⁵

---

⁴⁶ AB 855, *MGH, SRG*, 45.

⁴⁷ ‘Beneficium’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-01694> (15 maart 2021).

⁴⁸ Karl J. Minst trans., *Lorscher Codex: Urkundenbuch der ehemaligen Fürstbtei Lorsch 1* [CL 1] (Lorsch 1966) *notitia* [no.] 24; Blok, ‘De Wikingtijd’, 13; Erik Goosmann, ‘Aristocratic Exploitation of Ecclesiastical Property in the Ninth Century’, *Francia* 45 (2018) 27–59, aldaar 40. Een alternatief voor de vertaling van Minst is de Latijnse editie in de *MGH*: Theodor Schieffer ed., *Die Urkunden der Karolinger. 3. Band: Die Urkunden Lothars I. und Lothars II.* (Berlijn en Zürich 1966) 404 en 405.

⁴⁹ Coupland, ‘From poachers to gamekeepers’, 97.

⁵⁰ ‘Beneficium’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-01694> (15 maart 2021).

⁵¹ AF 882, *MGH, SRG*, 99: ‘Nam comitatus et beneficia, quae Rorich Nordmannus Francorum regibus fidelis in Kinnin tenuerat, [...]’. Blok, ‘De Wikingtijd’, 13.

⁵² ‘Emporium’ in Timothy Darvill, *The Concise Oxford Dictionary of Archaeology* (Oxford 2008) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199534043.001.0001/acref-9780199534043-e-1359> (15 maart 2021): ‘A centre of commerce characterized by a wide range of goods, often from far afield.’

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Willem A. van Es en Willem J.H. Verwers, *Excavations at Dorestad 3: Hoogstraat 0, II-IV*. Nederlandse Oudheden 16 (Amersfoort 2009) 61 en 62; 340 en 341.

⁵⁵ Christian Cooijmans, ‘The Controlled Decline of Viking-Ruled Dorestad’, *Northern Studies* 47 (2014) 32–46, aldaar 36.

Het resultaat te Dorestad was, dat de handel zich doelbewust stroomopwaarts verplaatst lijkt te hebben.⁵⁶ Kortom, Dorestad was voor Lotharius niet rendabel meer, maar had nog steeds een strategische positie voor het beschermen van de plaatsen aan de Rijn.

Ten tweede was er de kwestie van de aanvaarding van christendom. Frankische en Engelse bronnen bevatten tal van zogeheten ‘diplomatische bekeringen’ van Vikingen door christelijke heersers, ter verzegeling van militaire bondgenootschappen. Harald Klaks doop in 826 is de eerste daarvan die ons bekend is.⁵⁷

Hoewel het belijden van hetzelfde geloof niet altijd een voorwaarde was voor het sluiten van overeenkomsten, is het mogelijk dat tegenover het uitgeven van lenen ter grootte van gouwen vaker een bekering tot het christendom nodig werd gevonden.⁵⁸ Zoals Coupland benadrukt, bestond de opvatting onder de Franken dat kerstening de Noormannen ‘beschaafdheid’ zou bijbrengen. Als christenvolk zouden ze betrouwbaarder zijn in het aangaan van afspraken, en het zich er vervolgens ook aan houden.⁵⁹ Het christendom stelde ze, als ‘getrouwe mannen’ (*fideles*⁶⁰), onder het gezag van de door God gezegende vorst en maande tot toewijding aan zijn belangen; het introduceerde ze tot de voorwaarden die christelijke discipline met zich meebracht; het weidde ze aan militaire en politieke eisen; en het creëerde sociale banden.⁶¹

Dat allemaal gezegd hebbende, er is geen concreet bewijs dat Rorik zich eerder dan 862 heeft laten dopen. In dat jaar schreef aartsbisschop Hincmar van Reims twee brieven waaruit men kan opmaken dat Rorik ‘onlangs bekeerd’ was.⁶² Dit zou betekenen dat zijn doop niet was inbegrepen in de oorspronkelijke deal van 850.

Ten derde beloofde Rorik ‘dat hij trouw de belastingen en andere zaken die de koninklijke fiscus betroffen zou innen [...]’⁶³

---

⁵⁶ Ibid., 42.

⁵⁷ Lesley Abrams, ‘The Scandinavian Encounter with Christianity Overseas: Diplomatic Conversions in the 9th and 10th Centuries’, in: Anne Pedersen en Søren M. Sindbæk ed., *Viking Encounters. Proceedings of the Eighteenth Viking Congress* (Aarhus 2020) 34–46, aldaar 34 en 35.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Coupland, ‘From poachers to gamekeepers’, 113.

⁶⁰ ‘Fidelis’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-07121> (12 maart 2021).

⁶¹ Abrams, ‘The Scandinavian Encounter with Christianity Overseas’, 37.

⁶² E. Perels ed., *Epistolae Karolini aevi (VI): Hincmari archiepiscopi Remensis epistolae 1* 155(862) en 156(862), *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]* (Berlijn 1939) 120.

⁶³ *AF* 850, *MGH, SRG*, 39.

Ten vierde beloofde Rorik ‘dat hij trouw [...] de aanvallen van de Deense piraten zou afslaan.’⁶⁴ Hij moest de kusten en de gebieden van de hierboven besproken gouwen, en de rivieren Rijn en Waal beschermen tegen eventuele aanvallen van de Vikingen, ongeacht of ze gelieerd waren aan de Deense troon of niet. De effectiviteit van de verdediging was beperkt; hoewel Rorik trouw bleef jegens Lotharius, zorgden hernieuwde burgeroorlogen in Denemarken voor een toename aan ballingen, en daardoor een toename van piraterij in en buiten Frisia. Er waren te veel rovende krijgsheren en vloten tegenover te weinig in Frisia geïnstalleerde verdedigers om alle aanvallen af te kunnen slaan.⁶⁵

Waarom deze afspraken?

Volgens de *Annales Fuldenses* was Lotharius ‘niet bij machte’ om Rorik ‘zonder gevaar voor zijn eigen mannen te verdrijven.’⁶⁶ De auteur van de *Annales Bertiniani* beweert dat de keizer Rorik ‘niet kon verslaan.’⁶⁷ Blijkbaar zou het voor Lotharius moeilijk tot onmogelijk zijn geweest om Rorik te verdrijven, en niet zonder zware verliezen. Daarentegen kon de keizer met deze deal meerdere vliegen in één klap slaan. Onnodige verliezen konden worden vermeden. Hij zou één vijand minder hebben, dus het aantal Vikingaanvallen zou minderen. Tegelijk werd Rorik nauwer gebonden aan de keizer. Zijn troepen konden belastingen innen in Frisia. Ze konden kusten en rivieren verdedigen tegen piraten en tegen andere Vikingen gezonden door Horik. Roriks Noormannen zouden gestationeerd worden langs rivieren als de Rijn en de Waal, waarmee het achterland veiliger werd – het hart van het Frankische Rijk, met steden als Keulen en Koblenz – net als de eerdergenoemde Betuwe.⁶⁸

Op de langere termijn is deze deal te zien als een voortzetting van relaties tussen de Karolingers en de pretendents binnen de familie van Godfried I van Denemarken. Al vóór de tijd van deze vorst onderhield één kant van de koninklijke familie goede relaties met de Franken – de kant waartoe Hemming I, Harald Klak, Harald de Jongere en Rorik behoorden.

Godfried verdreef in 810 de Saksen en Obodrieten uit het Deense grensgebied – beide groepen waren bondgenoten van de Franken.⁶⁹ Hij bedreigde Karel de Grote met oorlog, en

---

⁶⁴ *AF* 850, *MGH, SRG*, 39.

⁶⁵ Coupland, ‘From poachers to gamekeepers’, 113; Tuuk, *De Vikingtijd*, 116.

⁶⁶ *AF* 850, *MGH, SRG*, 39.

⁶⁷ *AB* 850, *MGH, SRG*, 38; Coupland, ‘From poachers to gamekeepers’, 96.

⁶⁸ Goosmann, ‘Aristocratic Exploitation’, 41.

⁶⁹ *GH* 810, *MGH, SRG*, 19.

overviel de Friese kusten.⁷⁰ Ook zijn zoon, Horik I, ondernam naar verluidt nog overvallen in onder meer Frisia, waar Rorik toen zijn territorium had.⁷¹

Daarentegen sloot Hemming I in 811 juist vrede met Karel, in de weinige tijd die hij als Deense koning nog had.⁷² De *Poeta Saxo* verhaalt hoe in 807 Hemming's broer Halfdan 'blijvende trouw' (*fidem studuit firmare perennem*⁷³) beloofde voor de keizer.⁷⁴ Dit was mogelijk dezelfde Halfdan die in 782 door koning Siegfried van Denemarken als gezant naar Karel was gestuurd.⁷⁵ Hij was mogelijk ook voor onbekende tijd hertog (*dux christianissimus*⁷⁶) van Walcheren, een titel die zijn zoon, Hemming II Halfdanzoon, rond 812 van hem erfde, en die hij hield totdat hij in 837 op Walcheren werd gedood tijdens een aanval door ongeïdentificeerde Noormannen.⁷⁷ Natuurlijk valt niet precies te achterhalen of Horik I achter die aanval zat, maar dat is plausibel, gezien de hier geschetste verhoudingen.

Al vanaf de verdrijving van Harald Klak uit Denemarken in 813 hadden Frankische vorsten nazaten van Halfdan gesteund. In 815 ondernam Harald Klak een veldtocht in Denemarken. Op beroep (*cum legato imperatoris Baldrico, sicut iussum erat, ad auxilium Harioldo*⁷⁸) van Lodewijk de Vrome werd hij daarbij gesteund door dezelfde Saksen en Obodrieten die enkele jaren eerder door Horik's vader, Godfried, waren verdreven.⁷⁹ Ook Rorik, als vazal van Lotharius, vertrok vanaf 850 nog een keer naar Denemarken in een poging om de troon te bemachtigen.⁸⁰ Deze afspraken kunnen dus een voortzetting zijn geweest van relaties tussen de Karolingers en de pretendentes, die, als ze eenmaal dankzij Karolingische steun de Deense troon hadden bemachtigd, een springplank konden vormen voor Karolingische invloed en kerstening in Denemarken.⁸¹ Deze strategie werd al meerdere keren onder Karel de Grote toegepast, en was dus geen vreemde.⁸² De lenen in Frisia bonden Rorik aan de keizer, en boden een uitvalsbasis voor een eventuele herovering van de troon.

---

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ AB 857, MGH, SRG, 48.

⁷² ARF 810 en 811, MGH, SRG, 133 en 134.

⁷³ 'Fides' in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-07123> (27 maart 2021); 'Perennis' in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-13040> (27 maart 2021).

⁷⁴ *Poeta Saxo* [PS] 807: ed. G.H. Pertz, *M[onumenta] G[ermaniae] H[istoria], Scriptores* [SS] II (Hannover 1829) 263.

⁷⁵ ARF 782, MGH, SRG, 60; Coupland, 'From poachers to gamekeepers', 87.

⁷⁶ 'Dux' in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-06006>

⁷⁷ AB 837, MGH, SRG, 13; AF 837, MGH, SRG, 28; AX 837, MGH, SRG, 10.

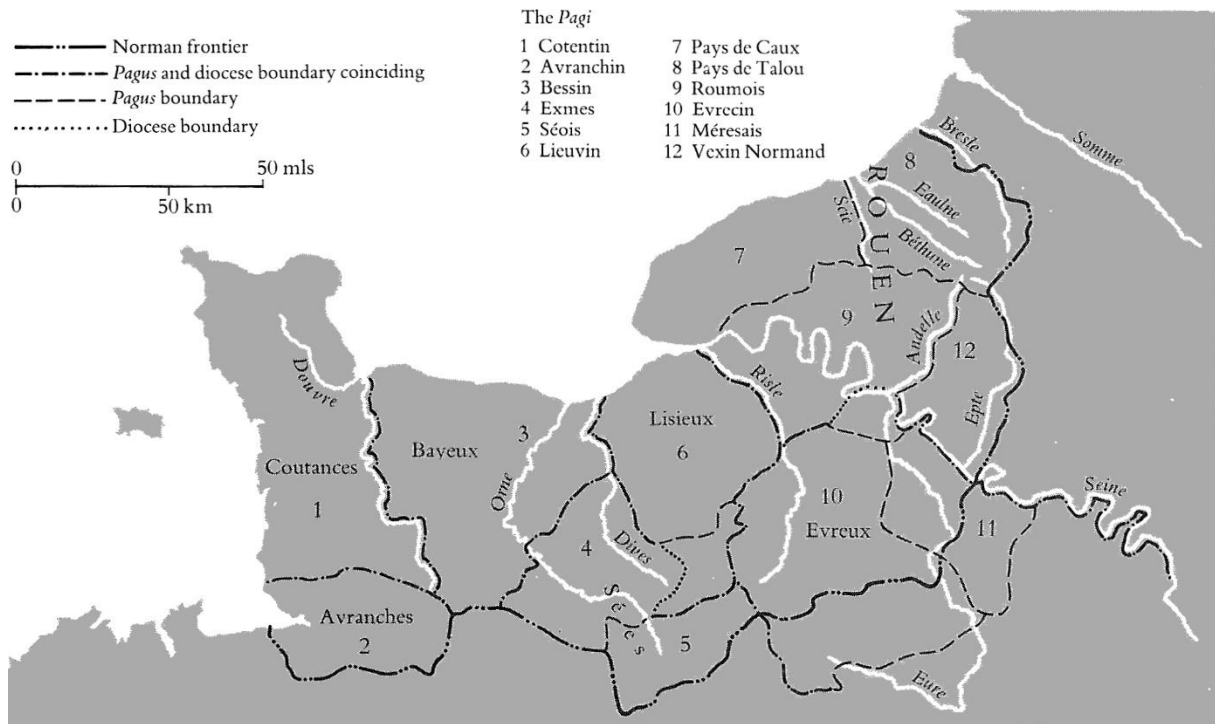
⁷⁸ ARF 815, MGH, SRG, 142.

⁷⁹ Ibid.

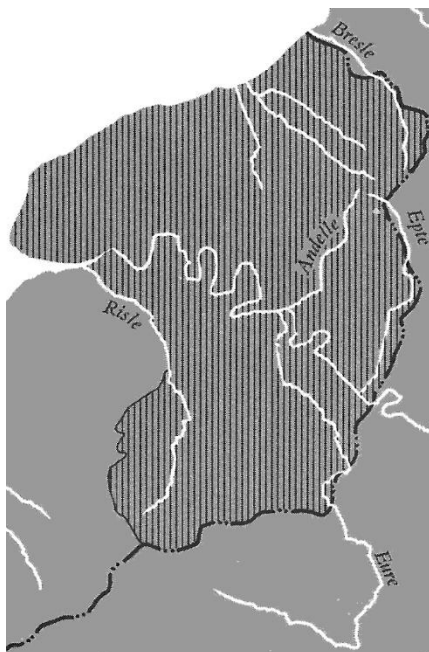
⁸⁰ AB 855, MGH, SRG, 45.

⁸¹ Langen, 'Noormannen en de Kerk', 32.

⁸² Coupland, 'From poachers to gamekeepers', 89.

Figuur 3: Kaart van de gouwen en diocesen die in 933 samen het gebied vormden dat later ‘Normandië’ ging heten. Uit: David Bates, *Normandy Before 1066* (Hoboken NJ 1982) 264.

Figuur 4: Kaart van het waarschijnlijke gebied (gearceerd) dat Rollo kreeg van Karel de Eenvoudige in 911. Uit: David Bates, *Normandy Before 1066* (Hoboken NJ 1982) 265.

ROLLO'S HEERSCHAPPIJ IN NORMANDIË

Rollo is door historici vaker opgenomen in secundaire literatuur dan Rorik. Historici delen overwegend de visie van David Bates dat het latere hertogdom Normandië in Rollo's tijd een korte, maar krachtige periode van immigratie door Noormannen kende.⁸³ De nieuwkomers assimileerden binnen een paar generaties, maar Scandinavische invloeden zijn vertegenwoordigd in verschillende soorten bronnen.⁸⁴ Het gebied kent toponiemen waarbij Scandinavische invloeden te achterhalen zijn, en die inzicht geven in wat zich daar waarschijnlijk bevond, bijvoorbeeld Blanchelonde (waarvan het achtervoegsel afgeleid is van het Oudnoorse *-lund*) en Le Tingland ('Dingland', ofwel de locatie voor het plaatselijke ding, de 'vergadering').⁸⁵

Daarentegen zijn de teruggevonden archeologische resten van de Scandinavische nederzettingen mager vergeleken met de vondsten op de Britse eilanden.⁸⁶ Toponiemen zijn zelden nauwkeurig te dateren.⁸⁷ Ook zijn de literaire bronnen over Rollo, over het zogenoemde 'Verdrag van Saint-Claire-sur-Epte', en over de vroege geschiedenis van Normandië schaars, en allemaal in het Latijn geschreven vanuit een christelijke achtergrond.⁸⁸ In de inleiding noemde ik drie bronnen: de *Historia Normannorum* door Dudo, en de *Annales* en de *Historia Remensis Ecclesiae* door Flodoard. Voordat we ingaan op het 'Vooraf' van het verdrag, heeft de problematiek vanwege de onbetrouwbaarheid van de *Historia Normannorum* behandeling.

Bates startte zijn monografie met de vaststelling dat de *Historia Normannorum* zeer onbetrouwbaar is. Bijna drie decennia later onderstreepte Nelson dit standpunt, en ook ik ben erdoor overtuigd. Dudo's *Historia* is bombastisch, retorisch, bevat veel tekst rond een klein aantal feiten, en zit vol met anachronismen.⁸⁹ Alle informatie daaruit dient voorzichtig benaderd te worden. Dudo's *Historia* zal hierom wel meegenomen worden in dit onderzoek, maar zonder veel aandacht voor betwistbare beweringen.

Omdat Dudo niet betrouwbaar is, is er weinig zeker over Rollo en de vroege geschiedenis van Normandië. Bij de situatie in Frisia pasten de verscheidene annalen bij elkaar,

---

⁸³ David Bates, *Normandy Before 1066* (Hoboken NJ 1982) 18.

⁸⁴ Jean Renaud, 'The Duchy of Normandy', in: Stefan Brink en Neil S. Price ed., *The Viking World* (Londen 2012) 453–457, aldaar 456.

⁸⁵ Bates, *Normandy Before 1066*, 18 en 19.

⁸⁶ Lucien Musset, *Nordica et Normannica. Recueil d'études sur la Scandinavie ancienne et médiévale, les expéditions des Vikings et la fondation de la Normandie* (Parijs 1997) 246.

⁸⁷ Elisabeth Zadora-Rio, 'Archéologie et toponymie: le divorce', *Les Petits Cahiers d'Anatole* 8 (2001) 1–17; Janet L. Nelson, 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', in: David Crouch en Kathleen Thompson ed., *Normandy and its Neighbours, 900-1250: Essays for David Bates* (Turnhout 2011) 3–15, aldaar 13.

⁸⁸ Musset, *Nordica et Normannica*, 245.

⁸⁹ Meer voorbeelden van de door Dudo gemaakte onjuistheden of oncontroleerbare aannames zullen later in dit onderzoek worden genoemd.

zodat er geen grote gaten zijn in de jaarlijkse verslagen. Daarentegen is er bij de situatie in Normandië sprake van een gat in de annalen in de periode 882 tot 919. De *Annales Vedastini*⁹⁰ (874 – 900) en Regino van Prüm's *Chronicon*⁹¹ (tot 906) vullen dat gat deels,⁹² maar jammer genoeg ontbreekt nog steeds het jaar 911, waarin vermoedelijk het 'Verdrag van Saint-Clair-sur-Epte' tot stand kwam. We zijn vooral aangewezen op bijna-contemporaine informatie uit Flodoard's *Annales* en *Historia Remensis Ecclesiae*. Daaruit valt genoeg af te leiden over de afspraken tussen Rollo en Karel de Eenvoudige om een vergelijking met de situatie in Frisia mogelijk te maken.

Vooraf

Door losstaande gebeurtenissen te verbinden, valt een beeld te vormen van hoe Rollo in West-Francië terecht kwam. Er zijn twee series ontwikkelingen te noemen die de gebeurtenissen lijken te overkoepelen. Samen tonen ze de instabiliteit van de situatie in West-Francië aan, de reden waarom werd gekozen voor het geven van land aan Vikingen.

Ten eerste had West-Francië gedurende de negende eeuw al veelvuldig contact en conflict gehad met Vikingen, en we kunnen aannemen dat Rollo en zijn volgelingen tegen 911 al enige tijd in West-Francië actief waren als piraten. Sinds de eerst geregistreerde aanval in 820,⁹³ waren piraten de Seine vaak opgevaren, en de wijde omgeving geplunderd. Groepjes Scandinaviërs hadden tegen 911 al verlaten havens bij de Seinemonding gekoloniseerd.⁹⁴

Over Rollo's afkomst en zijn rol in deze aanvallen kan weinig met zekerheid worden gezegd. Historici discussiëren al lang over zijn afkomst, en waar hij verbleef totdat hij West-Francië aandeed. Volgens Dudo's *Historia* was Rollo afkomstig uit Denemarken, en viel hij in 876 voor het eerst Normandië binnen.⁹⁵ Ook zou hij de leider zijn geweest van de Vikingaanval op Parijs van 885 en 886.⁹⁶ Twee andere bronnen vermelden dat Rollo in 876 arriveerde in

---

⁹⁰ De Latijnse *Annales Vedastini* bestrijkt de periode 874 tot 900, en is oorspronkelijk aan het einde van de negende eeuw geschreven door een anonieme monnik van de abdij van Sint-Vaast bij Atrecht. Sören Kaschke, 'Annales Vedastini', in: Graeme Dunphy en Cristian Bratu ed., *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* (2016) https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopedia-of-the-medieval-chronicle/annales-vedastini-SIM_00170 (26 maart 2021).

⁹¹ Het Latijnse *Chronicon* is een annalistische kroniek die de periode van de incarnatie van Christus tot het jaar 906 bestrijkt, en is in de periode tot 906 geschreven door Regino van Prüm (c.842 – 915), toenmalig abt van St. Martin in Trier. J. Laudage, 'Regino', in: J.B. Metzler ed., *Lexikon des Mittelalters* 7 (Stuttgart [1977]-1999) <http://apps.brepolis.net/lexiema/test/Default2.aspx> (26 maart 2021).

⁹² Nelson, 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', 8.

⁹³ VL 820, MGH, SRG, 399 en 401.

⁹⁴ Renaud, 'The Duchy of Normandy', 453.

⁹⁵ D. C. Douglas, 'Rollo of Normandy', *The English Historical Review* 57 (1942) 417–436, aldaar 424.

⁹⁶ Ibid.

Normandië: de *Vita Ælfredi Regis Angul Saxonum* door Asser⁹⁷; en de *Angelsaksische kroniek*.⁹⁸ Deze beweringen werden echter in 1942 weerlegd in een artikel van David Douglas, een historicus gespecialiseerd in Normandische geschiedenis, waarin hij verscheidene bevindingen van tekstcritici samenknoot tot een overtuigend betoog. In de *Vita* wordt Rollo bijvoorbeeld aangeduid als ‘hertog van de Normandiërs’ (*dux Normannorum*), wat suggereert dat dit een latere interpolatie is, en wat deze bewering over Rollo’s eerste bezoek ongeloofwaardig maakt.⁹⁹ De bewering dat Rollo de aanval op Parijs aanvoerde, kan ook in twijfel worden getrokken. De belangrijkste bron van die aanval is de *De bellis Parisiacæ urbis*.¹⁰⁰ De auteur, Abbo Cernuus, was aanwezig in de stad tijdens het beleg. In het werk wordt vermeld dat de leider van de Vikingen Siegfried heette.¹⁰¹ Als Rollo al in 876 Rouen aan de Seine had ingenomen – zoals Dudo’s *Historia* beweert – én in 885 de Vikingleider bij Parijs was, dan zou hij ongetwijfeld in *De bellis* genoemd zijn, en niet Siegfried. Douglas beweert ook dat Rollo uit Noorwegen kwam, en dat hij niet eerder dan 900 uit Scandinavië vertrok.¹⁰²

Latere generaties historici bleven sceptisch. Zoals gezegd, wordt Dudo in Bates’ monografie vrijwel meteen uitgesloten als bron.¹⁰³ Ook Lucien Musset neemt de standpunten van Douglas over. In een weergave van nieuwe bevindingen merkt hij op dat er weinig vooruitgang is geboekt in het onderzoek naar Rollo’s achtergrond.¹⁰⁴

Hier hoeft niet noodzakelijk een standpunt te worden ingenomen over Rollo’s herkomst. Dit vraagstuk doet er namelijk niet toe in de aanleiding voor het Verdrag van Saint-Clair-sur-Epte. Na 911 wordt Normandië nergens genoemd in relatie met Scandinavië. Dit kan twee dingen betekenen: óf Rollo was mogelijk een pretendent van een Scandinavisch koningshuis of een adellijk geslacht, net als Rorik, maar koos na de afspraak met Karel ervoor deze band niet

---

⁹⁷ Asser († 909) was een geleerde monnik en priester die in 885 door Alfred van Wessex naar het hof werd gehaald voor studie en vertalingen. Tegen 893 schreef hij een biografie van Alfred, de *Vita Ælfredi Regis Angul Saxonum*, waarbij hij gebruik maakte van de *Angelsaksische Kroniek*. Barbara Yorke, ‘Asser’, in: Robert Crowcroft en John Cannon ed., *The Oxford Companion to British History* (2015) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199677832.001.0001/acref-9780199677832-e-249?rskey=5SmHXS&result=3> (26 maart 2021).

⁹⁸ Een volledige Engelse vertaling van de *Angelsaksische Kroniek* is beschikbaar op Project Gutenberg: James Ingram, John A. Giles trans. en Douglas B. Killings ed., ‘The Anglo-Saxon Chronicle’, *The Project Gutenberg EBook of The Anglo-Saxon Chronicle* (september 1996/3 augustus 2008) <https://www.gutenberg.org/cache/epub/657/pg657.html> (26 maart 2021).

⁹⁹ John A. Giles, *Old English Chronicles: including Ethelwerd’s chronicle, Asser’s Life of Alfred, Geoffrey of Monmouth’s British history, Gildas, Nennius, together with the spurious Chronicle of Richard of Cirencester* (Londen 1906) 58.

¹⁰⁰ Een handige introductie, samenvatting en vertaling zijn te vinden in Anthony Adams en A.G. Rigg, ‘A Verse Translation of Abbo of St. Germain’s ‘Bella Parisiacæ urbis’’, *The Journal of Medieval Latin* 14 (2004) 1–68.

¹⁰¹ Douglas, ‘Rollo of Normandy’, 424.

¹⁰² *Ibid.*, 424 en 425.

¹⁰³ Bates, *Normandy Before 1066*, xii–xiv.

¹⁰⁴ Musset, *Nordica et Normannica*, 384.

langer aan te halen; óf Rollo was een piraat, en niet gelieerd aan welk Scandinavisch geslacht dan ook. Het voldoet om te weten dat decennialang de stabiliteit en veiligheid van West-Francië getergd werden door Vikingaanvallen.

De tweede ontwikkeling is de groeiende instabiliteit, in het bijzonder in het gebied tussen het schiereiland Bretagne en westelijk Neustrië. In de jaren ‘860 vielen het schiereiland Cotentin en het nabije Bayeux ten prooi aan herhaalde invallen door groepen Bretoenen.¹⁰⁵ De binnenlandse instabiliteit verslechterde naarmate de Karolingische dynastie sinds 884 verzwakte door verscheidene vetes tussen de Karolingers, de Robertijnen,¹⁰⁶ en andere aspirant-heersers.¹⁰⁷ Hoewel Karel II de Dikke¹⁰⁸ in 881 tot keizer was gekroond,¹⁰⁹ en in 884 via erfenissen de hereniging van de territoria van het Karolingische Rijk van Lodewijk de Vrome plaatsvond,¹¹⁰ was deze hereniging van korte duur.

In 887 werd Karel door een neef afgezet in Oost-Francië, Lotharingen (waarover eerder keizer Lotharius II had geheerst) en het koninkrijk Italië, en het jaar daarop stierf hij.¹¹¹ Er volgde een tienjarig koningschap van (de ‘Robertijnse’) Odo, de graaf van Parijs die de verdediging van die stad leidde tijdens de Vikingaanval van 885 en 886.¹¹² Na de dood van Odo volgde Karel III de Eenvoudige, een Karolinger, hem in 898 op.¹¹³ Tegen die tijd was veel land in handen van lokale heersers, en Karel kon zich hoogstens koning van West-Francië noemen.¹¹⁴ We kunnen aannemen dat de instabiliteit en de machtsvetes zich ook na 900 voortzetten. De *Annales* houdt over deze periode vooral de vele oorlogen bij, gestreden tussen onder meer Karel de Eenvoudige, Robert I († 923; zoon van Robert de Sterke), graaf Arnulf I van Vlaanderen († 965) en graaf Herbert II van Vermandois († 943).¹¹⁵

---

¹⁰⁵ Bates, *Normandy Before 1066*, 5.

¹⁰⁶ De Robertijnse dynastie was een geslacht van edelen en koningen in West-Francië. De stichter was Robert ‘de Sterke’ († 866). Zijn zoon Odo († 898) verdedigde als graaf van Parijs de stad tegen de Vikingaanval van 885 en 886, en werd verkozen tot koning van West-Francië in 888, na de afzetting van Karel III. Hij regeerde tot zijn dood in 898. Andrew W. Lewis, ‘Robertian dynasty’, in: Robert E. Bjork ed., *The Oxford Dictionary of the Middle Ages* (Oxford 2010) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624-e-5037> (18 maart 2021).

¹⁰⁷ Bates, *Normandy Before 1066*, 5.

¹⁰⁸ Nota bene: Karel de Dikke was als Karel III koning van Oost-Francië, en later als Karel II ook koning van West-Francië.

¹⁰⁹ *Annales Vedastini* [AV] 881: B. de Simson ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica], Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover en Leipzig 1909) 51.

¹¹⁰ Simon MacLean, *Kingship and Politics in the Late Ninth Century: Charles the Fat and the End of the Carolingian Empire* (Cambridge 2003) 123.

¹¹¹ *Ibid.*, 164 en 165.

¹¹² Voor Odo's koningschap, zie MacLean, *Kingship and Politics in the Late Ninth Century*, 49–122.

¹¹³ Bates, *Normandy Before 1066*, 5.

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ *Ibid.*, 6.

Kortom, de periode waarin Rollo en Karel de Eenvoudige afspraken met elkaar maakten, was gekenmerkt door constante instabiliteit, waarin de macht gefragmenteerd was. Hoewel onzeker is waar Rollo was in de tijd vóór 911, weten we dat hij in dat jaar de leider was van een groep Seinevikingen die Chartres belegerde. Het zou hen niet gelukt zijn om de verdedigers, geleid door hertog Richard van Bourgondië, te verslaan. Toen Rollo's troepen vervolgens een slag verloren van een toegesneld leger onder leiding van graaf Robert, gingen Karel en Rollo afspraken maken.¹¹⁶ We kijken weer eerst naar deze afspraken, en daarna naar de motivatie daarvan.

De afspraken

Rond het vermeende ‘Verdrag van Saint-Clair-sur-Epte’ is geen documentatie bekend of bewaard gebleven.¹¹⁷ Dudo's *Historia* meent het meeste te weten over de gemaakte afspraken. Het is ook Dudo die als eerste en als enige het verdrag ‘bij Saint-Clair-sur-Epte’ (*ad sanctam Cleram*¹¹⁸) noemt, en het jaar waarin het werd gesloten. Veel bepalingen in de *Historia* zijn echter verzinsels. Over de afspraken valt dus weinig tot niets met zekerheid te zeggen. Het enige contemporaine bronmateriaal wat we hebben, is een verwijzing in een oorkonde van Karel de Eenvoudige uit 918, en het werk van Flodoard, die vanaf 923 terugblijkt – beide dus bronnen na 911, het vermeende jaar van het verdrag.

De oorkonde heeft als datum 14 maart 918. Daarin schenkt Karel de Eenvoudige het klooster van La Croix-Saint-Ouen, gelegen aan de Eure in Normandië, aan de abdij van Saint-Germain des Prés.¹¹⁹ Niet alles van dat klooster wordt gegeven:

[...] behalve het deel van die abdij dat wij hebben gegeven aan de Noormannen aan de rivier de Seine – dat is, aan Rollo en zijn kompanen – voor het verdedigen van het koninkrijk [...].¹²⁰

---

¹¹⁶ Nelson, ‘Normandy’s Early History since Normandy Before 1066’, 4 en 5.

¹¹⁷ Musset, *Nordica et Normannica*, 245.

¹¹⁸ *Ibid.*, 378.

¹¹⁹ Bates, *Normandy Before 1066*, 9; Musset, *Nordica et Normannica*, 266 en 377.

¹²⁰ P. Lauer, *Recueil des actes de Charles III* (Parijs 1940) 209-212 (n.92). ‘praeter partem ipsius abbatiae quam annuimus Normannis Sequanensibus, uidelicet Rolloni suisque comitibus, pro tutela regni.’ Vertaald naar het Nederlands uit Lesley Abrams, ‘Early Normandy’, in: *Anglo-Norman Studies XXXV. Proceedings of the Battle Conference 2012* (Woodbridge 2013) 45-64, aldaar 45.

En onder het jaar 923 verwijst Flodoard naar de landen achter de rivier de Epte die aan de Noormannen waren gegeven, opdat ze zich zouden bekeren tot het christendom en de vrede zouden bewaren.¹²¹ Flodoard noemt in zijn *Historia Remensis Ecclesiae* ook het geven van maritieme gouwen en de stad Rouen en omgeving:¹²²

[Aartsbisschop Heriveus van Reims] werkte hard voor de verzachting en bekering van de Noormannen, totdat tenslotte, na de slag waarin graaf Robert tegen ze vocht bij Chartres, zij het geloof in Christus begonnen te ontvangen, na de toewijzing aan hen van enkele gouwen rond de kust en Rouen [...]. Op aanvraag van Witto, toenmalig [aarts]bisschop van Rouen, stuurde deze aartsbisschop [Heriveus] ook drieëntwintig hoofdstukken uit verscheidene werken van de Kerkvaders over hoe die Noormannen behandeld dienden te worden. [Heriveus] was ook bezielde om de paus te raadplegen over deze zaak. [Heriveus] weerhield zich niet in het zichzelf bekend maken met de pauselijke raadgevingen betreffende wat voor actie er ondernomen zou moeten worden in het bekeren van dit volk.¹²³

Historici hebben hieraan drie afspraken ontleend. Ten eerste kreeg Rollo van Karel de Eenvoudige een stuk land. Over welke gebieden het gaat, is weinig bekend. De besproken bronfragmenten suggereren dat de gebieden zich uitstrekten tussen de rivier de Epte, en de zee. Volgens Dudo kreeg Rollo al in 911 alle gebieden die nog vandaag de dag Normandië vormen, maar dat is anachronistisch. Rollo zou ook Bretagne hebben gekregen, maar dit is waarschijnlijk een poging tot legitimering geweest van latere aanspraak op dit gebied.¹²⁴ Vele generaties kroniekschrijvers en historici hebben Dudo's beweringen overgenomen. Recentere generaties zijn sceptischer en genuanceerder over de aan Rollo afgestane gebieden. De nieuwe consensus is dat Rollo alleen de gouwen Pays de Talou, Pays de Caux, Roumois, en delen van Vexin en

---

¹²¹ Steven Fanning en Bernard S. Bachrach ed., *The Annals of Flodoard of Reims, 919-966* (Toronto 2008) 31.

¹²² Bates, *Normandy Before 1066*, 9.

¹²³ Martina Stratmann ed., *Flodoardus Remensis H[istoria] R[emensis] E[cclesiae] [IV], M[onumenta] G[ermaniae] H[istoria], Scriptorum [SS] 36, xiv* (Hannover 1998) 407. 'De Nordmannorum quoque mitigatione atque conversione valde laboravit, donec tandem post bellum, quod Rotbertus comes contra eos Carnotenus gessit, fidem Christi suscipere ceperunt concessis sibi maritimis quibusdam pagis cum Rotomagensi [...]. Ad petitionem quoque Wittonis tunc Rothomagensis episcopi collecta ex diversis auctoritatibus sanctorum patrum XXIII capitula, qualiter ipsi Nordmanni tractari deberent, eidem archiepiscopo delegavit. Insuper etiam Romanum pontificem super huiusmodi negotio consulere studuit. Ad cuius consulta, que circa gentis huius conversionem exequenda forent, insinuare non destitit.' Vertaald naar het Nederlands uit Janet L. Nelson, 'Normandy's Early History since *Normandy Before 1066*', 4 en 5.

¹²⁴ Bates, *Normandy Before 1066*, 8; Mark Hagger, 'Confrontation and Unification: Approaches to the Political History of Normandy, 911-1035', *History Compass* 11 (2013) 429–442, aldaar 431.

Evreux kreeg.¹²⁵ Daarbinnen kreeg hij alle *fisci* (alle koninklijke *villae*), alle abdijen, en waarschijnlijk alle diocesen in bezit.

Bates beweert dat Rollo in zijn territorium het ‘koninklijke gezag’ van Karel vertegenwoordigde.¹²⁶ De meeste historici nemen aan dat Rollo mét de territoriale concessies waarschijnlijk de titel ‘graaf van Rouen’ kreeg.¹²⁷ Daarmee wijkt men af van Dudo’s bewering dat Rollo de ‘hertog van Normandië’ (*dux Normannorum*) werd.

Zoals uit de hierboven vermelde bronfragmenten blijkt, wordt er niet gesproken over een beneficium (*in beneficium*) vanuit, noch over het vazal worden (*fidelis*) van Karel de Eenvoudige.

Ten tweede lieten Rollo, zijn kompanen, en alle immigranten nadien zich bekeren tot het christendom.¹²⁸ Deze bekering was diplomatiek, ter verzegeling van de territoriale concessies.¹²⁹ De *Historia Remensis Ecclesiae* spreekt over ‘de verzachting (*mitigatio*) en bekering (*conversio*) van de Noormannen, totdat tenslotte [...] zij het geloof in Christus begonnen te ontvangen, na de verlening aan hen van enkele gouwen.’ Volgens Flodoard gingen bekering en concessies in territorium dus samen.¹³⁰

In de periode tussen de bekeringen van Rorik en Rollo maken annalen vermelding van meerdere andere diplomatieke bekeringen: in 873, 876, 882, 887, en 897.¹³¹ Eerder werd gewezen op Couplands nadruk op de opvatting onder de Franken dat kerstening ‘beschaafdheid’ zou bijbrengen.¹³² Het lijkt duidelijk, dat ook Rollo ervoor moest zorgen dat de Noormannen zich, als christenen, zouden houden aan de gemaakte afspraken. Hoewel in het midden blijft of Rollo een vazal (*vassallus*¹³³) werd van Karel de Eenvoudige, werd hij waarschijnlijk wel een

---

¹²⁵ Bates, *Normandy Before 1066*, 8; Musset, *Nordica et Normannica*, 266; Renaud, ‘The Duchy of Normandy’, 454.

¹²⁶ Bates, *Normandy Before 1066*, 10.

¹²⁷ *Ibid.*, 10 en 23; Renaud, ‘The Duchy of Normandy’, 454. De betiteling van de eerste heersers van het territorium is betwist: Robert Helmerichs laat zien dat de betiteling van de Rolloniden inconsequent is. De titels veranderen steeds, soms binnen eenzelfde historische bron: (p. 70) ‘[...] evidence shows that the early Rollonids’ intitutionation was not governed by a strict, legalistic hierarchy, a corporate ladder up which Rollo’s descendants climbed. Rather, the unstructured swarm of *comites*, *duces*, *principes*, and *marchiones* surrounding the Rollonids reflects a genuine confusion concerning what they were called, or perhaps better a genuine lack of interest.’ Voor het gemak hanteren de meeste historici voor Rollo de titel ‘graaf van Rouen’. Voor een overzicht van het debat, zie Robert Helmerichs, ‘*Princeps, Comes, Dux Normannorum*: Early Rollonid Designators and their Significance’, in: C.P. Lewis, *The Haskins Society Journal. Studies in Medieval History* 9 (Woodbridge 1997) 57-78.

¹²⁸ Douglas, ‘Rollo of Normandy’, 429; Renaud, ‘The Duchy of Normandy’, 454.

¹²⁹ Abrams, ‘The Scandinavian Encounter with Christianity Overseas’, 34.

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*, 35.

¹³² Coupland, ‘From poachers to gamekeepers’, 113.

¹³³ ‘Vassallus’ in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-17659> (3 april 2021).

getrouwe (*fidelis*¹³⁴), en men kan ervanuit gaan dat de doop een bezegeling was van deze afspraken. Zoals gezegd, bekering maakte bekend met de voorwaarden die de christelijke discipline met zich meebracht; het weidde ze aan militaire en politieke eisen; en het creëerde sociale banden.¹³⁵

(Aarts-)bisschoppen speelden een belangrijke rol in de bekering van de nieuwkomers, een moeizaam proces waarvoor constant zorg werd gedragen. Abrams wijst erop dat het mogelijk maken van bekering, en het voorkomen van terugval in het heidendom, inzet vergde van behulpzame geestelijken.¹³⁶ Samenwerking en maatwerk lijken te zijn toegepast om dit te doen slagen. In Flodoard's *Historia* worden de behoeften gepresenteerd zoals verwacht, wanneer een geestelijke het hoofd moet bieden aan een heidense krijgshoofd en zijn leger. Aartsbisschop Witto van Rouen zag een verantwoordelijkheid in het helpen nakomen van de afspraken tussen Rollo en Karel. Hij raadpleegde vóór of in 914 aartsbisschop Heriveus van Reims, die drieëntwintig toepasbare hoofdstukken uit werken van de Kerkvaders regelde, en op zijn beurt de paus raadpleegde.¹³⁷ Het is duidelijk dat dit volgde op wat een moeizaam begin moet zijn geweest, waarin er ook gevallen van onchristelijk gedrag en zelfs terugval in het heidendom kunnen zijn geweest.¹³⁸

Ten derde beloofde Rollo zijn territorium veilig te houden. Dat kan gelezen worden in combinatie met wat Flodoard's *Historia* en *Annales* benoemen, respectievelijk 'het koninkrijk verdedigen' (*pro tutela regni*) en 'de vrede bewaren'. Dit kan op meerdere manieren worden gelezen. Het ging voornamelijk om het afweren van vijanden van Karel de Eenvoudige. Rollo moest de Seinemonding verdedigen tegen andere Vikingen, ongeacht of ze piraten waren of gelieerd waren aan een vijand.¹³⁹ Na 911 werd er nooit meer melding gemaakt van Vikingen op de Seine, wat suggereert dat de verdediging effectief was – of dat vestiging in Rollo's territorium aantrekkelijker was dan piraterij.¹⁴⁰ Musset neemt aan dat tot de taken ook het beschermen tegen de vijanden van Karel de Eenvoudige in West-Francië zelf inhield.¹⁴¹ Rollo

---

¹³⁴ 'Fidelis' in J.F. Niermeyer, C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer&id=NI-07121> (3 april 2021).

¹³⁵ Abrams, 'The Scandinavian Encounter with Christianity Overseas', 37.

¹³⁶ *Ibid.*, 34.

¹³⁷ *HRE, MGH, SS* 36, xiv, 407; Bates, *Normandy Before 1066*, 11; Nelson, 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', 6.

¹³⁸ Nelson, 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', 6; Abrams, 'The Scandinavian Encounter with Christianity Overseas', 41.

¹³⁹ Bates, *Normandy Before 1066*, 8–10; Musset, *Nordica et Normannica*, 266; Renaud, 'The Duchy of Normandy', 454.

¹⁴⁰ Musset, *Nordica et Normannica*, 380.

¹⁴¹ *Ibid.*, 266.

diende dan de aanvallen door Bretoenen aan de westelijke grens van zijn territorium af te weren, en legers van Karel's rivalen buiten zijn territorium te houden.

Belangrijk is dat nergens wordt vermeld dat Rollo actief oorlog voerde tegen deze rivalen. Gedurende veertien jaar na 911 wordt nergens vermeld dat Rollo in oorlog is.¹⁴² Flodoard is de eerste die vermeldt dat Rollo in oorlog is, in 925. Dat is twee jaar na de afzetting van Karel. Het vermoeden is dan, dat Rollo zich aan de afspraken met Karel hield, totdat ze door de afzetting van de koning niet meer van toepassing waren.

Lang werd door historici aangenomen dat er een huwelijk werd opgenomen in het verdrag. Dat is een aspect dat ik als vierde en laatste wil benoemen, al zijn er redenen om het onwaarschijnlijker te achten dan de eerdergenoemde bepalingen.

De bewering dat Rollo met de dochter van Karel trouwde, die Gisela zou heten, is afkomstig van Dudo.¹⁴³ Wederom spreekt geen enkele andere bron hierover. Het is duidelijk dat deze bewering onmogelijk te controleren is; Musset neemt aan dat het een verzinsel is.¹⁴⁴ Volgens Dudo's *Historia* had Rollo tevens al vóór 911 een Bretoens meisje genaamd Popa als vrouw genomen, na een aanval op Bayeux. Dit is evenmin te controleren, temeer omdat Rollo's rol vóór 911 al niet duidelijk is.¹⁴⁵ Volgens Flodoard en een later klaaglied (*planctus*) voor Rollo's zoon, Willem I Langzwaard, was Willems moeder christelijk.¹⁴⁶ Daarmee blijft de identiteit van de vrouw onbekend, en meer beweringen kunnen de meeste historici momenteel niet met zekerheid maken.

Waarom deze afspraken?

Volgens Bates moeten de veranderingen van 911 bekeken worden vanuit het Frankische perspectief. Inderdaad zijn de afspraken goed te verklaren vanuit de situatie in West-Francië, waar al decennialang de instabiliteit verergerde. De vorst verloor zijn controle op lokaal niveau, hetgeen fragmentatie van de macht tot gevolg had. Er werden verscheidene pogingen gedaan om de stabiliteit rond de Seinemonding te herstellen, opdat Parijs veilig kon blijven.¹⁴⁷ Hierin

---

¹⁴² Bates, *Normandy Before 1066*, 11.

¹⁴³ Nelson, 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', 10.

¹⁴⁴ Musset, *Nordica et Normannica*, 378.

¹⁴⁵ Nelson, 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', 11.

¹⁴⁶ Elizabeth M.C. van Houts, 'The Plaintsong of William Longsword', in: Elizabeth M.C. van Houts ed., *The Normans in Europe* (Manchester 2000) 41, aldaar 41; Nelson, 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', 11.

¹⁴⁷ Bates, *Normandy Before 1066*, 5.

valt nog de nasleep van het laatste beleg van Parijs van 885 en 886 te lezen. Neustrië kon een buffer gebruiken.

Voor zover bekend, werden Rollo en de Seinevikingen bij Chartres verslagen. Waarom werden ze niet vernietigd? Maar zelfs al was Rollo gedood, dan bleef de Seine alsnog onveilig. De enige manier om de rivier veilig te maken tegen andere Vikingen, zou dan het herstellen van de stabiliteit in het gebied rond de Seinemonding zijn, en vervolgens middelen inzetten om de rivier af te sluiten en het gebied veilig te houden. Karel had deze middelen niet. Daarom werd besloten tot het geven van land aan Rollo. Op deze manier werd Rollo's invloed in het gebied gelegitimeerd. Het betekende de creatie van nóg een lokale macht, die ditmaal echter een vredige buur vormde.¹⁴⁸ Zo sloeg Karel meerdere vliegen in één klap. Parijs werd minder kwetsbaar vanuit de Seine. Voor Karel betekende dat het sluiten van een front, zodat hij elders oorlog kon voeren. Middels een overeenkomst met Rollo maakte Karel hem van een vijand tot een bondgenoot. Rollo hoefde niet te vechten tegen de rivalen van Karel, maar hij kon wel de Seinemonding veilig houden, de Seine afsluiten voor andere Vikingen, en zo een buffer vormen.¹⁴⁹ De invallen door Vikingen en Bretoenen konden worden tegengehouden.

Het land rond de Seinemonding was vruchtbaar, maar ook meermaals aangevallen door Noormannen en verscheurd door geweld.¹⁵⁰ Tegen 911 moeten zich bij de Seinemonding al kleine groepen Noormannen hebben bevonden met *de facto* controle over het gebied.¹⁵¹ Werd er niet een weerbare, lokale macht gecreëerd 'voor de verdediging van het koninkrijk' en het 'bewaren van de vrede', dan was het risico dat Karel het gebied helemaal zou verliezen. Ter verzegeling werd afgesproken dat de nieuwkomers zich bekeerden tot het christendom, waarvoor meerdere aartsbisschoppen hebben gewerkt.

De redenen waarom Rollo de afspraken accepteerde, zijn minder duidelijk. Zijn bekering verklaren als politiek blijkt complexer dan gedacht. De bronnen helpen niet: er is te weinig materiaal, en Dudo presenteert de bekering als een vorm van voorzienigheid, wat duidelijk moralistisch is.¹⁵²

Wel was bekering noodzakelijk voor Rollo om een betrouwbaar onderhandelingspartner te zijn in een overeenkomst over het verkrijgen van een substantieel gebied,¹⁵³ en om binnen

---

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Musset, *Nordica et Normannica*, 377.

¹⁵⁰ Bates, *Normandy Before 1066*, 6.

¹⁵¹ Renaud, 'The Duchy of Normandy', 454; Nelson, 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', 14.

¹⁵² Abrams, 'The Scandinavian Encounter with Christianity Overseas', 43.

¹⁵³ Coupland, 'From poachers to gamekeepers', 113.

dat gebied en aan de grenzen de vrede te kunnen bewaren.¹⁵⁴ Hadden Rollo en zijn kompanen het christendom geweigerd, dan zou hun gebied omringd zijn door christelijke rivalen en zouden ze regeren over niet-Scandinavische christenen. Hoewel er andere voorbeelden zijn van heidense heerschappijen over christelijke onderdanen, zou het de stabiliteit, veiligheid en vrede van de nieuwe speler in het instabiele machtsspel bedreigen.

Bekering was tevens nodig om het gebied te kunnen besturen op een manier die ook voor niet-Scandinavische christenen acceptabel zou zijn. Voor de stabiliteit was het beter als christelijke instellingen betrokken werden bij sociale, administratieve en juridische taken. We weten weinig over hoe Rollo het bestuur regelde in de eerste jaren.¹⁵⁵ Hoewel er bewijs is voor meerdere Scandinavische elementen op administratief en juridisch gebied,¹⁵⁶ blijkt op de lange termijn dat er instituties waren die nog in de elfde eeuw hun oorspronkelijk Karolingische eigenschappen hadden behouden. Als voorbeelden worden eigenschappen van landgoederen en de hertogelijke regering genoemd.¹⁵⁷ Ook verwelkomde Rollo de relieken van Sint Ouen terug in Rouen, en gaf hij de voormalige landgoederen van de abdij van Saint-Ouen in Rouen terug.¹⁵⁸ De oorkonde van 918 – ‘het deel van die abdij dat wij hebben gegeven aan de Noormannen aan de rivier de Seine’ – suggereert volgens Nelson dat samenwerking met koninklijke en aristocratische patronen en beheerders van christelijke heiligdommen ‘verlokkingen’ waren voor Rollo en zijn kompanen.¹⁵⁹ Het zou zijn invloed in die gebieden legitiem maken, en daarmee overerfelijk; en het zou hem in staat stellen om land te geven aan zijn leger, dat ondanks het verlies bij Chartres nog aanzienlijk moet zijn geweest.¹⁶⁰

De nieuwkomers assimileerden binnen enkele generaties. Nelson laat zien dat Flodoard in zijn *Annales* vanaf 923 geen heidendom meer noemt. Dat suggereert dat de kerstening op den duur lukte, al kan het in het begin een flinke klus zijn geweest.¹⁶¹ Dat Flodoard het in zijn *Historia* ook heeft over ‘verzachting’ (*mitigatio*) van de Noormannen, suggereert volgens

---

¹⁵⁴ Lauer, *Recueil des actes de Charles III*, 209-212 (n.92).

¹⁵⁵ Bates, *Normandy Before 1066*, 10.

¹⁵⁶ Voor een overzicht van Scandinavische elementen in Normandische administratie en recht, zie drie hoofdstukken uit Lucien Musset’s werk *Nordica et Normannica* (Parijs 1997): ‘Les apports scandinaves dans le plus ancien droit normand’ (245-262); ‘Origines et nature du pouvoir ducal en Normandie jusqu’au milieu du XIe siècle’ (263-278);

¹⁵⁷ Bates, *Normandy Before 1066*, 11.

¹⁵⁸ *Ibid.*, 12.

¹⁵⁹ Nelson, ‘Normandy’s Early History since Normandy Before 1066’, 7.

¹⁶⁰ Coupland, ‘From poachers to gamekeepers’, 112.

¹⁶¹ Nelson, ‘Normandy’s Early History since Normandy Before 1066’, 7.

Nelson ook een sympathieke aanpak van de kerstening van nieuwkomers en correctie van terugvallers.¹⁶²

---

¹⁶² Ibid.

OVEREENKOMSTEN EN VERSCHILLEN TUSSEN DE HEERSCHAPPIJEN

Welke overeenkomsten en verschillen zijn er als we de besproken aspecten van de machtsbestijgingen van Rorik en Rollo naast elkaar leggen?

Het voorafgaande

Bij het beschikbare bronmateriaal valt op dat de vroegste bronnen over het verleden van de Noormannen in beide situaties een terugblik betreft. Roriks verleden voorafgaand aan 850 wordt door bronnen behandeld in dat jaar zelf, en de vroegste bron over Rollo's aanwezigheid dateert zeven jaar na 911. Desondanks zijn er overeenkomsten tussen de twee situaties.

Aan zowel 850 als 911 gingen decennia vooraf aan Vikingaanvallen, waardoor de stabiliteit en de veiligheid aan de kusten en de rivieren in het gedrang kwamen.¹⁶³ Via de rivieren liepen ook het achterland en belangrijke steden gevaar.

Keizer Lotharius I en koning Karel de Kale waren daarnaast beide aan de macht in een tijd van instabiliteit en gevaar door burgeroorlogen. Bij beide was er sprake van fragmentatie van de macht – bij Lotharius in de nasleep van de burgeroorlogen met zijn familie, en bij Karel door een decennialange machtsstrijd tussen Karolingers en Robertijnen. Deze conflicten veroorzaakten verdeeldheid en onmacht om vijanden van buitenaf te bestrijden, en verzwakking van verdedigingen aan kusten en rivieren. Het resultaat was dat deze mogendheden een prooi werden voor meer Vikingaanvallen.¹⁶⁴ In beide gevallen zal een deel van die Vikingaanvallen door piraten zijn ondernomen, die niet gelieerd waren aan een Scandinavisch koningshuis.¹⁶⁵ Hoewel niet duidelijk is welke aanvallen door Rorik en Rollo werden uitgevoerd, waren beide piraat op de momenten dat ze hun overeenkomsten sloten met de Franken.¹⁶⁶

Nader onderzoek hierin bracht echter ook verschillen aan het licht. Rorik was verwant aan de Deense koninklijke familie.¹⁶⁷ Als pretendent was hij betrokken in het troonconflict dat gedurende een groot deel van de negende eeuw woedde. Dit wordt onderstreept door Roriks tijdelijke vertrek naar Denemarken rond de dood van Horik I, een poging om aanspraak op de troon te maken.

We weten minder van Rollo's banden met Scandinavië. Een gegeven is dat de achtergrond van Rollo weinig doorwerking had in zijn acceptatie van de afspraken met koning

---

¹⁶³ Dit werk, 12 en 20.

¹⁶⁴ Dit werk, 12 en 22.

¹⁶⁵ Dit werk, 12 en 22.

¹⁶⁶ Dit werk, 13 en 22.

¹⁶⁷ Dit werk, 10-22.

Karel de Eenvoudige.¹⁶⁸ Daarbij is van Rollo nooit omschreven dat hij zijn territorium na 911 heeft verlaten, anders dan Rorik. Dat dit niet bekend is, suggereert dat Rollo geen ambities of belangen had in Scandinavië, en dus focuste op zijn eigen territorium in Normandië.

Tegen 850 is het waarschijnlijk dat Rorik in Frisia al dienst had gedaan als huurling voor Lotharius, samen met zijn broer Harald de Jongere. Tijdens de burgeroorlog van 837 tot 840 zouden zij gebieden van Lodewijk de Vrome hebben aangevallen, waarvoor Lotharius ze beloonde met beneficies. Daarna was Rorik van 841 tot 844 vazal van de keizer, om vervolgens in ongenade te vallen, en piraterij te bedrijven in zijn voormalige beneficies.¹⁶⁹ Al met al is er sprake van eerdere betrekkingen tussen de keizer en de Noorman, en de overeenkomst van 850 kan worden gezien als een herstel daarvan.¹⁷⁰ Echter, er is tot zover geen bewijs gevonden van kolonisatie door groepjes Scandinaviërs vóór 850, ondanks de eerdere betrekkingen en Vikingaanvallen.

Daartegenover is er geen bewijs dat Rollo vóór 911 al betrekkingen had met Karel de Eenvoudige. Echter, groepjes Scandinaviërs hadden tegen 911 al verlaten havens gekoloniseerd bij de Seinemonding.¹⁷¹

Al met al hadden zowel Lotharius als Karel meerdere vijanden, dus meerdere fronten die verdedigingsmiddelen vergden. Toch was in West-Francië in 911 de macht meer gefragmenteerd, hadden lokale heersers meer autonomie, en waren vijanden en rivalen relatief omvangrijker dan in Midden-Francië in 850. Zo kreeg West-Francië in westelijk Neustrië ook regelmatig te maken met invallen door groepen Bretoenen.¹⁷²

De afspraken

Wanneer we kijken naar de gemaakte afspraken, zien we twee brede overeenkomsten. Rorik en Rollo kregen land in benedenstroomse riviergebieden.¹⁷³ Hoewel niet met zekerheid kan worden gesteld welke gebieden het allemaal waren, hebben we wel een goed idee daarvan, zoals in het onderzoek is nagegaan. Ook moesten Rorik en Rollo hun gebieden verdedigen tegen vijanden.¹⁷⁴ Vikingaanvallen waren de grootste bedreigingen voor de kusten, de rivieren, en de steden daaraan. Andere Vikingen moesten dus worden bestreden. Dit is een heldere taak, een

---

¹⁶⁸ Dit werk, 21 en 22.

¹⁶⁹ Dit werk, 13.

¹⁷⁰ Dit werk, 16 en 17.

¹⁷¹ Dit werk, 20.

¹⁷² Dit werk, 22.

¹⁷³ Dit werk, 13 en 24.

¹⁷⁴ Dit werk, 16 en 26.

plicht voor Rorik en Rollo, waartegenover een stuk land werd verstrekt, waarvan de middelen konden worden ingezet voor de verdediging.

De overeenkomsten worden intentioneel ‘breed’ genoemd, want bij benadering zijn er veel verschillen in de afspraken. De belangrijkste en meest overkoepelende is dat Rorik een getrouwe (*fidelis*) werd van Lotharius, een vazal dus.¹⁷⁵ Rorik kreeg zijn gebieden als beneficies (*in beneficio*) in leen. Daarbinnen diende hij belastingen te innen voor de keizer.¹⁷⁶

Daarentegen is er geen vermelding in de bronnen dat Rollo een vazal (*fidelis*) werd van Karel de Eenvoudige. Ten tijde van het ‘Verdrag van Saint-Clair-sur-Epte’ hadden lokale heersers in West-Francië een hoge autonomie.¹⁷⁷ Aannemelijk is dat dit ook voor Rollo gold. Zijn gebieden worden niet als beneficies (*in beneficio*) geduid, maar als ‘toewijzing’ (*concessis*).¹⁷⁸ Daarbinnen kreeg Rollo alle *fisci* (alle koninklijke *villae*), alle abdijen, en hoogstwaarschijnlijk alle diocesen in bezit.¹⁷⁹ Er is geen bewijs dat Rollo hieruit belastingen inde voor Karel.

Een groot verschil is in de doop als afspraak. Er is geen bewijs dat Rorik zich veel eerder dan 862 liet dopen tot het christendom.¹⁸⁰ Bijna alle Noormannen die beneficies ontvingen van Karolingische heersers, moesten zich daarvoor bekeren, hetgeen expliciet vermeld wordt in verslagen van de afspraken. Rorik lijkt hierbij een verrassende uitzondering te zijn geweest – een geval waarbij bekering en territoriale concessies niet samengingen. In de jaren na 850 wordt er ook nergens vermelding gemaakt van door (aarts-)bisschoppen beklede ambten in Roriks territorium.

Daarentegen lieten Rollo, zijn kompanen, en alle heidense immigranten nadien zich dopen.¹⁸¹ (Aarts-)bisschoppen werkten hier hard voor.¹⁸² Flodoard suggereert dat de doop samenging met concessies van territorium; bekering diende ook als een bezegeling van de afspraken.¹⁸³

Hoewel Rorik en Rollo beide hun territorium dienden te verdedigen tegen andere Vikingen, leggen de bestudeerde bronnen bij Rollo een nadruk op twee bredere taken: ‘de vrede

---

¹⁷⁵ Dit werk, 13.

¹⁷⁶ Dit werk, 15.

¹⁷⁷ Dit werk, 32.

¹⁷⁸ Dit werk, 24.

¹⁷⁹ Dit werk, 25.

¹⁸⁰ Dit werk, 15.

¹⁸¹ Dit werk, 25.

¹⁸² Dit werk, 26.

¹⁸³ Dit werk, 26.

bewaren' in zijn territorium, en het 'verdedigen van het koninkrijk' (*pro tutela regni*).¹⁸⁴ Hieraan kan worden toegevoegd dat Rollo lokaal stabiliteit moest brengen waar Karel daar eerder geen progressie boekte.¹⁸⁵ Rollo diende ook meer vijanden en rivalen af te weren dan alleen Vikingen. Hij moest aanvallen van Bretoenen aan de westelijke grens stoppen, en voorkomen dat legers van Karels rivalen door zijn territorium trokken.¹⁸⁶ Zo krijgt deze taak, 'de vrede bewaren', een invulling van neutraliteit, opdat Rollo's territorium niet ten prooi zou vallen aan deze rivalen. Inderdaad wordt pas in 925, veertien jaar na het verdrag, voor het eerst weer vermeld dat Rollo actief oorlog voert tegen Frankische krijgsheren.¹⁸⁷

Daarentegen worden de genoemde taken nergens expliciet genoemd tussen de afspraken die Rorik maakte. Sterker, Rorik zou in 855 nog in Denemarken meestrijden om de Deense troon.¹⁸⁸

Zowel bij Rorik als bij Rollo wordt geen vermelding gemaakt dat er een huwelijk werd gearrangeerd met familie van Lotharius en Karel. Wel heeft Rollo nageslacht gekregen, aan wie hij zijn territorium naliet.¹⁸⁹

Waarom die afspraken?

Wat zijn de overeenkomsten tussen de situaties qua redenen om deze afspraken te maken? Zowel Lotharius als Karel hadden niet de middelen om de legers van Rorik en Rollo te bestrijden, en om de door Scandinaviërs bezette gebieden terug te veroveren en stabiel te houden.¹⁹⁰ Versnippering van de macht zorgde ervoor dat beide vorsten aan meerdere fronten vijanden hadden.¹⁹¹ Onnodige verliezen werden vermeden door de Vikingen tot bondgenoten te maken.¹⁹² Werd dat niet gedaan, dan liepen beide vorsten het risico om op den duur de verstrekte territoria helemaal te verliezen.

De Vikingen werden tot bondgenoten gemaakt – zoals Simon Coupland's artikel het brengt, *from poachers to gamekeepers*.¹⁹³ Dat scheelde vijanden, waar beide vorsten geen gebrek aan hadden. Hun achterlanden, met belangrijke steden, konden daartegen een buffer gebruiken. Door de kusten en rivieren met toegang tot die steden te laten verdedigen, werd dat

---

¹⁸⁴ Dit werk, 26.

¹⁸⁵ Dit werk, 28.

¹⁸⁶ Dit werk, 27.

¹⁸⁷ Dit werk, 27.

¹⁸⁸ Dit werk, 17.

¹⁸⁹ Dit werk, 27.

¹⁹⁰ Dit werk, 16 en 28.

¹⁹¹ Dit werk, 16 en 28.

¹⁹² Dit werk, 16 en 28.

¹⁹³ Coupland, 'From poachers to gamekeepers'.

achterland minder kwetsbaar.¹⁹⁴ Zo konden beide vorsten een front sluiten, en meer middelen inzetten tegen andere vijanden.

Ten tijde van het overgaan op het maken van afspraken, had Rorik de Betuwe bezet, en hadden groepjes Scandinavische kolonisten zich gevestigd aan de Seinemonding.¹⁹⁵ Het aangaan van het akkoord met de Franken betekende dat de invloed van Rorik en Rollo legitiem werd gemaakt, in al het territorium dat via de vorst aan ze werd verstrekt.

Hoewel deze overeenkomsten belangrijk zijn, vallen er ook verschillen op te merken tussen de motiveringen voor de twee verdragen. Zoals geconstateerd, was de doop van Rollo, zijn kompanen, en alle heidense immigranten nadien één van de afspraken die we niet terugzien bij Rorik. Rollo's bekering was een diplomatische bekering: een garantie dat de Viking als christen een betrouwbaar onderhandelingspartner was, en zich aan de afspraken zou houden. Voor Rollo was bekering een voorwaarde om land te krijgen.¹⁹⁶ Maar bekering was om meer redenen noodzakelijker dan in de situatie rond Rorik. Rollo had beloofd binnen zijn territorium en aan zijn grenzen vrede, veiligheid en stabiliteit te herstellen en bewaren. Alleen een stabiel, veilig en neutraal gebied kon een effectieve buffer zijn voor Karel's koninkrijk tegen Vikingen, Bretoenen en Frankische rivalen. Werd er niet bekeerd, dan kon dat deze beloften van een nieuwe speler in een instabiel machtsspel in gevaar brengen, zoals eerder is aangetoond.¹⁹⁷ Bekering was ook nodig om het gebied te besturen op een manier die ook voor de niet-Scandinavische christenen acceptabel zou zijn. Voor de stabiliteit was het beter als christelijke instellingen betrokken werden bij verscheidene sociale, administratieve en juridische taken. In de praktijk betekende dat waarschijnlijk een overname van Karolingische administratieve systemen.¹⁹⁸

Daarnaast had Rollo ook behoefte aan land om zijn leger te faciliteren. Werd zijn invloed in zijn gebieden legitiem gemaakt, dan kon hij dat land makkelijker verdelen onder zijn kompanen, immigratie opvangen, en zijn macht doorgeven aan nageslacht.¹⁹⁹ Daarentegen is er geen bewijs voor landverdeling en grootschalige immigratie in Frisia onder Rorik.²⁰⁰

---

¹⁹⁴ Dit werk, 16 en 28.

¹⁹⁵ Dit werk, 13 en 20.

¹⁹⁶ Dit werk, 25 en 26.

¹⁹⁷ Dit werk, 29.

¹⁹⁸ Dit werk, 29.

¹⁹⁹ Dit werk, 29.

²⁰⁰ Coupland, 'From poachers to gamekeepers', 111 en 112.

Zoals geconstateerd, was Rorik als pretendent betrokken in een Deens troonconflict.²⁰¹ Ik stel dat dit conflict een verregaande doorwerking had in Roriks aanvaarding van de afspraken. Zoals is gedemonstreerd, kan het geven van beneficijs aan Rorik worden gezien als een voortzetting van relaties tussen de Karolingers enerzijds, en de pretendentes binnen de familie van koning Godfried I van Denemarken anderzijds. Als de gesteunde pretendentes eenmaal de Deense troon hadden bemachtigd, dan konden ze een springplank vormen voor Karolingische invloed en kerstening in Denemarken. De lenen in Frisia bonden Rorik aan de keizer, en boden een uitvalsbasis voor een eventuele herovering van de troon.²⁰² Rorik kreeg na 850 verscheidene malen te maken met Vikingaanvallen. Er is een mogelijkheid dat Horik I van Denemarken, de rivaal van Rorik op de Deense troon, verantwoordelijk was voor deze aanvallen.²⁰³

Vanuit deze voortzetting van relaties kan ook een begin worden gemaakt aan het begrijpen waarom Rorik zich mogelijk niet in 850 heeft bekeerd. Hoewel oorlog voeren tegen Horik niet werd afgekeurd door Lotharius, zou het mogelijk ook prima zijn geweest als Rorik een machtspositie náást de zoons van Godfried kon bemachtigen. Harald Klak had eerder al dergelijk medekoningschap vervuld, wat vervolgens definitief stukliep na zijn kerstening.²⁰⁴ Beking tot het christendom zou de kans op succesvol medekoningschap door Rorik doen verkleinen. Daarom kan ervoor gekozen zijn om Rorik zich niet te laten bekeren.

Hoe dan ook, een belangrijk verschil is dat Rorik betrekkingen had met Scandinavië, die verregaande doorwerking hadden in zijn vazalschap onder Lotharius.²⁰⁵ Dat is in contrast met Rollo, van wie geen bewijs is van enige betrekkingen met Scandinavië na 911.

---

²⁰¹ Dit werk, 16 en 17.

²⁰² Dit werk, 17.

²⁰³ Dit werk, 12.

²⁰⁴ Dit werk, 11.

²⁰⁵ Dit werk, 16 en 17.

CONCLUSIE

Via een vergelijking van de heerschappijen ging dit onderzoek in op wat er voorafging aan de afspraken. Welke afspraken werden er gemaakt? Wat waren de redenen van de Frankische vorsten om land te geven aan Noormannen? En waarom accepteerden Rorik en Rollo de afspraken?

Zoals dit onderzoek heeft laten zien, zijn er brede overeenkomsten tussen de twee situaties. Rorik en Rollo boden beide een buffer voor het Frankische achterland tegen andere Vikingen. Lotharius en Karel hadden beide vele vijanden, daardoor te beperkte middelen om alle vijanden zelf te weren, en konden deze buffer goed gebruiken. Door de Vikingen van vijanden tot bondgenoten te maken, sloegen zij meerdere vliegen in één klap.

Dit onderzoek werd begonnen vanuit interesse voor de overeenkomsten die er op het eerste gezicht waren te vinden tussen de twee situaties. Naarmate het onderzoek vorderde, kwamen deze overeenkomsten inderdaad aan het licht. Gaat men echter de diepte in, dan komen er ook verschillen tevoorschijn in de situaties waarin de afspraken werden gemaakt, welke afspraken dat waren, en waarom die afspraken werden gemaakt. Verrassend is dat er uiteindelijk meer verschillen bleken te zijn dan overeenkomsten.

Deze resultaten bewijzen de noodzaak van diepgaander onderzoek om zoveel mogelijk de daadwerkelijke vormgeving van de afspraken met Vikingen te kunnen begrijpen. Er kunnen brede overeenkomsten zijn, maar de keuzes qua afspraken, alsmede de motivering om die afspraken te maken, werden beïnvloed door de situaties waarin de Noormannen en de vorsten zich bevonden. Zoals in de inleiding werd genoemd, waren de omgangsvormen tussen Vikingen en de verschillende groepen die ze tegenkwamen, met tijd en plaats anders. Afspraken vallen hier ook onder. Historici dienen rekening te houden met de contexten waarin deze afspraken werden gemaakt.

BIBLIOGRAFIE

Gedrukte bronnen

- Annales Bertiniani* [AB]: G. Waitz ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1883).
- Annales Fuldenses* [AF]: Friedrich Kurze ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1891).
- Annales Regni Francorum* [ARF]: G.H. Pertz ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1895).
- Annales Vedastini* [AV]: B. de Simson ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover en Leipzig 1909).
- Annales Xantenses* [AX]: B. de Simson ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover en Leipzig 1909).
- Chronicon Moissiacense* [CM]: G.H. Pertz ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1826).
- Einhard's Jahrbücher* [EJ]: Otto Abel trans. en W. Wattenbach ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istoriae]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Leipzig 1888).
- Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum Editio Tertia* [GH]: Bernard Schmeidler ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover en Leipzig 1917).
- Minst, Karl J. trans., *Lorscher Codex: Urkundenbuch der ehemaligen Fürstabtei Lorsch 1* [CL 1] (Lorsch 1966) *notitia* [no.] 24.
- Perels, E. ed., *Epistolae Karolini aevi (VI): Hincmari archiepiscopi Remensis epistolae 1*, *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Epistolae* [Epp] VIII (Berlijn 1939).
- Poeta Saxo* [PS]: ed. G.H. Pertz, *M[onumenta] G[ermaniae] H[istoria]*, *Scriptores* [SS] II (Hannover 1829).
- Rau, Reinhold ed., *Quellen zur Karolingischen Reichsgeschichte 2* (Berlijn 1956).
- Schieffer, Theodor ed., *Die Urkunden der Karolinger. 3. Band: Die Urkunden Lothars I. und Lothars II.* (Berlijn en Zürich 1966).
- Vita Anskarii* [VA]: G. Waitz ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1884).
- Vita Hludowici Imperatoris* [VH]: Ernst Tremp ed., *M[onumenta] G[ermaniae] H[istorica]*, *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* [SRG] (Hannover 1995).

Digitale bronnen en literatuur

- Archivum Laureshamense Digital* (2015) http://archivum-laureshamense-digital.de/de/codex_laureshamensis/codex.html (12 maart 2021).
- Bjork, Robert E. ed., *The Oxford Dictionary of the Middle Ages* (Oxford 2010) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198662624.001.0001/acref-9780198662624> (14 maart 2021).
- Darvill, Timothy, *The Concise Oxford Dictionary of Archaeology* (Oxford 2008) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199534043.001.0001/acref-9780199534043-e-1359> (15 maart 2021).
- Dunphy, Graeme, en Cristian Bratu ed., *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* (2016) <https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopedia-of-the-medieval-chronicle> (12 maart 2021).
- Kazhdan, Alexander P. ed., *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Oxford 1991) <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195046526.001.0001/acref-9780195046526-e-0292> (12 maart 2021).
- Lexikon des Mittelalters* 7 (Stuttgart [1977]-1999) 616-617, in *Brepolis Medieval Encyclopaedias – Lexikon des Mittelalters Online* (versie 14 april 2020) <http://apps.brepolis.net/lexiema/test/default2.aspx> (12 maart 2021).
- Niermeyer, J.F., C. van de Kieft ed. en J.W.J. Burgers rev., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (versie oktober 2014) <https://dictionaries.brillonline.com/search#dictionary=niermeyer> (12 maart 2021).
- Tuuk, Luit van der, ‘Gjallar’ (versie 30 maart 2020) <https://www.gjallar.nl/bronnen.html> (13 februari 2021).

Gedrukte literatuur

- Abrams, Lesley, ‘The Scandinavian Encounter with Christianity Overseas: Diplomatic Conversions in the 9th and 10th Centuries’, in: Anne Pedersen en Søren M. Sindbæk ed., *Viking Encounters. Proceedings of the Eighteenth Viking Congress* (Aarhus 2020) 34–46.
- Adams, Anthony, en A.G. Rigg, ‘A Verse Translation of Abbo of St. Germain’s ‘Bella Parisiacae urbis’’, *The Journal of Medieval Latin* 14 (2004) 1–68.
- Bates, David, *Normandy Before 1066* (Hoboken NJ 1982).
- Blok, Dirk P., ‘De Wikingen in Friesland’, *Naamkunde* 10 (1978) 25–47.
- , ‘De Wikingtijd: een periode in de relaties tussen Friesland en Scandinavië’, in: *Philologia Frisica anno 1981. Lezingen en neipetearen fan it njoggende Frysk Filologekongres oktober 1981* (Leeuwarden 1982) 13–24.

- Cooijmans, Christian, 'The Controlled Decline of Viking-Ruled Dorestad', *Northern Studies* 47 (2014) 32–46.
- Coupland, Simon, 'From poachers to gamekeepers: Scandinavian warlords and Carolingian kings', *Early Medieval Europe* 7 (2003) 85–114.
- Douglas, D. C., 'Rollo of Normandy', *The English Historical Review* 57 (1942) 417–436.
- Es, Willem A. van, en Willem J.H. Verwers, *Excavations at Dorestad 3: Hoogstraat 0, II-IV*. Nederlandse Oudheden 16 (Amersfoort 2009).
- Giles, John A., *Old English Chronicles: including Ethelwerd's chronicle, Asser's Life of Alfred, Geoffrey of Monmouth's British history, Gildas, Nennius, together with the spurious Chronicle of Richard of Cirencester* (Londen 1906).
- Goosmann, Erik, 'Aristocratic Exploitation of Ecclesiastical Property in the Ninth Century', *Francia* 45 (2018) 27–59.
- Hagger, Mark, 'Confrontation and Unification: Approaches to the Political History of Normandy, 911-1035', *History Compass* 11 (2013) 429–442.
- Hill, David, *An Atlas of Anglo-Saxon England* (Oxford 1981).
- Houts, Elizabeth M.C. van, 'The Plaintsong of William Longsword', in: Elizabeth M.C. van Houts ed., *The Normans in Europe* (Manchester 2000) 41.
- IJssennagger, Nelleke L., 'A Viking find from the isle of Texel (Netherlands) and its implications', *Viking and Medieval Scandinavia* 11 (2015) 127–142.
- , 'Frisia op de horizon van de Vikingwereld', in: Marlies Stoter en Diana Spiekhout ed., *Wij Vikingen. Friezen en Vikingen in het kustgebied van de Lage Landen* (Zwolle 2019) 76–93.
- Langen, Gilles de, en Hans Mol, 'Noormannen en de Kerk in de Friese landen', in: Marlies Stoter en Diana Spiekhout ed., *Wij Vikingen. Friezen en Vikingen in het kustgebied van de Lage Landen* (Zwolle 2019) 22–41.
- MacLean, Simon, *Kingship and Politics in the Late Ninth Century: Charles the Fat and the End of the Carolingian Empire* (Cambridge 2003).
- Musset, Lucien, *Nordica et Normannica. Recueil d'études sur la Scandinavie ancienne et médiévale, les expéditions des Vikings et la fondation de la Normandie* (Parijs 1997).
- Nelson, Janet L., 'Normandy's Early History since Normandy Before 1066', in: David Crouch en Kathleen Thompson ed., *Normandy and its Neighbours, 900-1250: Essays for David Bates* (Turnhout 2011) 3–15.
- Palmer, James T., 'Rimbert's *Vita Anskarii* and Scandinavian Mission in the Ninth Century', *The Journal of Ecclesiastical History* 55 (2004) 2, 235-256.
- Regteren Altena, Herman H., en et al., *De Vikingen in de Lage Landen, getoetst aan de Danelaw. Project middeleeuwse archeologie, cursus 1969-1970* (Amsterdam 1971).

Renaud, Jean, ‘The Duchy of Normandy’, in: Stefan Brink en Neil S. Price ed., *The Viking World* (Londen 2012) 453–457.

Spiekhout, Diana, en Jelle Schokker, ‘Vikingen in het bodemarchief van de Lage Landen’, in: Marlies Stoter en Diana Spiekhout ed., *Wij Vikingen. Friezen en Vikingen in het kustgebied van de Lage Landen* (Zwolle 2019) 114–133.

Tuuk, Luit van der, *De Vikingtijd. Noormannen in Nederland en België* (Utrecht 2020).

Zadora-Rio, Elisabeth, ‘Archéologie et toponymie: le divorce’, *Les Petits Cahiers d’Anatole* 8 (2001) 1–17.